

YENİ İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİ VE MEDYA

Derleyen: Sevda Alankuş

Ümit Atabek

S. Hakan Tuncel

Hakan Kara

Murad Karaduman

Nihat Halıcı

IPS İletişim Vakfı Yayınları: 6
Habercinin Elkitabı Dizisi: 3
© IPS İletişim Vakfı
İkinci Baskı 2005
Birinci Baskı 2003

Faik Paşa Yokuşu No:4, K:3, D: 8-9
34900, Beyoğlu, İstanbul
Tel: +90 212 251 1503 Faks: +90 212 251 1609
e-posta: bia@bianet.org
web sitesi: www.bianet.org

Baskı: Ser Matbaası
Merkezefendi Mahallesi, 4. zer
Sanayi Sitesi, Fazıl Paşa Cad. 16/26
Tel: (0212) 565 17 74
İstanbul

Bu kitap Avrupa Birliği'nin mali desteğiyle yayınlanmaktadır. Burada dile getirilen görüşler IPS İletişim Vakfı'na aittir. Dolayısıyla hiçbir biçimde Avrupa Birliği'nin resmi görüşleri olarak değerlendirilemez.

İÇİNDEKİLER

İkinci baskı için

v

BİA ve BİA eğitim çalışmaları üzerine

Sevda Alankus

15

Önsöz

Sevda Alankus

33

İletişim teknolojileri ve yerel medya için olanaklar

Ümit Atabek

61

Yeni iletişim teknolojilerinde yöndeşme ve yerel medya

S. Hakan Tuncel

91

Bilgisayar/İnternet teknolojisi ve değişen gazetecilik

Hakan Kara

97

İnternet ve gazetecilik

Murat Karaduman

141

Online gazetecilik

Nihat Halıcı

155

Yazarlar

171

BİA yerel medya eğitim programları katılımcı listesi

175

İkinci baskı için

Bağımsız İletişim Ağı' nın (BİA) yerel gazeteci ve radyoculara yönelik olarak iki aşamada gerçekleştirdiği eğitim çalışmalarında yapılan sunuşlarla tartışmaların, atölye çalışmalarının ürünü olan ve 5 kitaptan oluşan *Habercinin Elkitabı* Dizisi'nin ilk baskısı, 2003 yılında yayınlandı. Kitaplar vakıf (IPS) yayını oldukları için dağıtımlarında ticari bir amaç güdülmedi. Türkiye'deki erişebildiğimiz bütün Üniversite kütüphaneleri ile İletişim Fakültesi öğretim üye ve görevlilerine, ayrıca eğitim çalışmalarımıza katılan ya da katılmayan bir çok yerel medya çalışanına ücretsiz olarak ulaştırıldı. Ayrıca, BİA'nın "bilgiyi ortaklaşa üretilen ve paylaşılması gereken bir değer" olarak görmesiyle tutarlı olarak, BİA'nın internet haber sitesi bianet'e de konularak (http://www.bianet.org/diger/bia_kitaplik.htm) arzu eden herkesin faydalanmasına sunuldu. Sonuçta tam da hedeflediğimiz gerçekleşti ve kitaplarımız geçtiğimiz iki yıl içerisinde iletişim fakültesi öğrencileriyle, yerel medya çalışan-

larının temel başvuru kaynağı haline geldi ve tükendi. Bu yüzden de bize yeni baskılarını yapma gereğini duyurdu.

Peki kitaplarımızın birinci baskılarının yayınlanmasından bu yana geçen zaman içinde neler oldu? Tam kitapları derleyerek, önsözlerini yazdığım sıralarda başlayan Irak'taki işgal, üçüncü yılına girdi ve işgale neden gösterilen kimyasal/nükleer silahlar asla bulunamadı. Saddam yakalandı ve büyük bir medya senaryosuyla saklandığı “delikten” çıkarılmış perişan haliyle ekranlarda ve gazetelerde defalarca gösterilen diktatörün sonradan—bir Amerikalı askerın ifadesiyle—aslında savaşarak ele geçirildiği anlaşıldı. Yine Amerikalı askerlerin bir yandan Iraklı sivil ve askerler üzerine işkence uygularken, diğer yandan ellerinde sigaraları ya da zafer işareti yaparak çekti-dikleri “hatıra” fotoğraflarının, önce internet sitelerinde, sonra da El-Cezire televizyonunu takiben bütün dünya basınında yayınlanması, Arap/İslam dünyasında infial yarattı.

Bu defa da yine internet aracılığıyla “Iraklı direnişçilerin” öyle ya da böyle işgalcilerle ilişkilendirip, kafalarını gövdelerinden ayırdıkları sivillerin görüntüleri dolaşıma sokuldu. Bu ikinciler nasıl kimileri üzerinde “olanları hakkediyor bu barbarlar” duygusunu yarattıysa, birinciler de işgal karşıtlarına olan desteği artırdı. Nitekim bu “hatıra” fotoğraflarından birisi yürütülen işgal karşıtı küresel mücadelenin sembolü haline geldi. Yine de dünya özellikle de ABD kamuoyunu kontrolündeki medya te-kelleri aracılığıyla yıllardır bu işgale hazırlamış olan Başkan George Bush ülkesindeki seçimleri ikinci kez kazandı. Irak Dünya Mahkemesi (WTI), Bush'u İstanbul'da giyabında ve sembolik olarak yargıladı. Dünyadaki savaş karşıtları ilk defa bu kadar büyük ölçekli bir dayanışma ve eylemlilik içerisine girerek, küreselleşmenin sadece sermaye ve onun politik

çıkarlarının değil, ona karşı olanların da küreselleşmesi olduğunu gösterdiler. Bu karşı-örgütlenmeyi de büyük ölçüde internet ortamını kullanan “kendi-medyalarını” aracılığıyla gerçekleştirip, “ana akım” medyayı da, yaptıkları eylemleri “göstermek/duyurmak” zorunda bıraktılar.

Ancak Irak'taki sivil-asker ölümlerinin sayısı durmadı. Yaygın medya ve gözleri onda olanlar için, bu ölümler artık “güvenli” oturma odalarında büyük bir alışkanlıkla ve sorgulamadan seyrettikleri “öteki/uzak” ülkelerde gerçekleşen yüzlerce “kötü” haberden birisi haline gelmiş durumda. En azından televizyonlar bu “öteki” ülkelerden “teröristlerin”, neredeyse kapılarının dibinde gerçekleştirdikleri bir şiddet eylemini gösterene, böylelikle bu adaletsizlik içinde dünyadaki hiç bir yerin; evlerinin, işyerlerinin, her gün kullandıkları otobüslerin, metronun güvenli olmadığını duyurarak onları bir kaç gün sürece korkulara salana kadar.

Yani, dünya üzerinde tek-kutuplu bir egemenlik kurma mücadelesinin sembolü haline gelen İsrail'in işgallerine verilen destek ile Birinci Irak işgalinin arkasından aslında her yer “savaş yeri” haline gelmiş durumda; Endonezya'da dans için gittiğiniz bir diskotek, New York'taki işyeriniz, Kabil'deki her yer, İstanbul'da önünden geçtiğiniz bir konsolosluk ile banka binası, bitişiginde dükkanınızın bulunduğu bir Sinagog, Londra'da hep kullandığınız bir otobüs ile metro hattı. Ve “şiddet” neredeyse “medya” da orada, “beyaz sıradan insanın”, “yabancı/Müslüman/Doğulu/” düşmanlığını “yargısız infazlar” ile körüklemeye devam etmekte.

Bu arada devam edeyim, kitaplarımızın birinci baskısının doluşımında olduğu bu son üç yıl içerisinde, dünya—her birinde

yaygın medya ile alternatif medyanın gazetecilik sorumluluğu ve etiği açısından büyük sınavlar verdiği—başka büyük bir felaketle daha yüzleştirdi; şimdiye kadar karşılaşılan en büyük doğal afetlerden birisi tsunami, Hint Okyanusu'nda kıyısı olan ülkelerin haritalarını değiştirip, milyonlarca insanı yuttu. Her “kriz” ortaya çıktığında yapıldığı gibi, özellikle haber kanalları günlerce süren canlı yayına geçtiler. Ancak bu enformasyon bombardımanına rağmen hala kimse, ölenlerin ve kayıpların yaklaşık sayısını, ölümlerin kolayca telaffuz edilemeyecek rakamlara ulaşmasında bu ülkelerdeki yoksulluğun rolünü, ya da bir daha böyle felaket olursa nasıl hazırlanılmak gerektiğinden haberi değil. Biliyorsunuz, “yoksulluk” medya için tek başına haber değeri taşıyor, yoksullar ancak yoksulluk nedeniyle —Türkiye’den örnek vereyim—“iç çamaşırları ve pijamalarıyla sık semtlerin plajlarını, parklarını doldurduklarında”, “kapkaççılık yaptıklarında”, “sabıkalı oldukları için dur emrine uymayarak, polis tarafından vurulduklarında” haber oluyorlar. Bu son üç yılda da aynı oldu. Bir örnek de dünyadan; açlık nedeniyle ölümün eşliğindeki binlerce Afrikalı çocuk en son, bu defa internet üzerinden de canlı olarak izlenebilen ve yine yeni iletişim teknolojilerinin sağladığı imkanlarla büyük bir eşgüdümle gerçekleştirilen Live Aid konserleri nedeniyle “haber” ve “yardım çağrılarında” konu oldular.

Türkiye’ye gelince; son üç yıl içerisinde, AK parti iktidarıyla birlikte yeni bir mecraya giren Batılılaşma macerası en sonunda Türkiye’nin AB’ye tam üyelik için pazarlıklara başlayıp başlayamayacağını anlaşılaacağı bir güne; 3 Ekim 2005 tarihine kilitlendi. Diğer yandan bu satırlar yazılırken söz konusu tarihin Türkiye’ye ne getireceği henüz bilinmemekle birlikte, neler getirdiği biliniyor. Yıllardır en zor politik ve ekonomik koşullar-

da mücadeleler veren “demokratikleşme yanlıları” bir kez daha, kendi insanları istediği için değil, toplumsal bilinçaltımız haline gelen Batı’ya kendimizi beğendirmek için yapılan “demokratikleşme paketlerine” sevinmek durumunda kaldılar. Ancak bu defa, Batılıların “şark kurnazlığı” diyerek yutmayacakları bazı maddeler ve koşullarla güdükleştirilen demokratikleşme konularına, her zamankinden daha örgütlü olmak üzere müdahale ederek, başarılı da oldular. Böylece örneğin, bir tabu daha yıkıldı ve TRT haftanın belli gün ve saatlerinde uzun yıllardır Türk oldukları ve Türkçenin “bozulmuş” ağızını konuştukları söylenen Kürtler başta olmak üzere, diğer etnik dillerde yayıncılığa başladı. Görebildiğim kadarıyla da, ilk yayınların yarattığı heyecan geçtikten sonra, bu programlar sadece müziklerini, dillerini TV’den da duymak duymak isteyen ve de buna vakit bulabilenlerin kendilerine ayrılmış gün ve saatleri takip edebilmelerine izin vermeyecek bir koşuşturma içinde olmayanların izlediği, herhangi bir program haline geldiler. Şimdilerde yine AB tam üyeliğinin gereği olarak, ikinci bir tabu daha yıkılıyor, RTÜK, TRT dışında kalan özel radyo ve televizyon kanallarına farklı etnik dillerde yayın yapma imkanı verecek tüzük değişikliği için hazırlıklar yapıyor.

Türkiye’deki medya ortamıyla ilgili başka her şey ise bildiğiniz gibi; yaygın medya ortamı Uzan ve Dinç Bilgin gruplarının yarış dışı kalmalarının sonucunda artık sayıları daha da azalmış bir kaç grubun denetimi altında. Bu gruplar tarafından çıkarılmayan, gazeteler bu defa dağıtım tekeline takılabiliyorlar. Yıllardır adlarını ezberlediğiniz “medya starları” büyük transfer paralarıyla bir zamanlar hakkında söylemediklerini bırakmadıkları rakip grup televizyon/gazetelerine transfer oluyorlar, bu gazetelerin yeni muhabirleri ise ancak cep harçlığı

sayılabilecek paralarla, hiç bir gelecek güvenceleri olmadan, kendisinden büyük bir gazetede iş bulabilmiş olmanın “onuruy”l” yetinmesi beklenerek, haber peşinde koşuyorlar.

Bu koşullar altında seslerini duyuramayanların sesi olmak iddiasında ve medya pazarına ancak kıyasından tutunabilmiş gazeteler, yeni çıkmaya başlayan “Birgün” gazetesinin durumunda olduğu gibi ayakta durma mücadelesi veriyorlar, ya da bir kapanıp bir çıkan “Pazartesi” Dergisi ile “Buğday” Dergisinin yaptıkları gibi, çeşitli yaratıcılıklarla ve proje destekleriyle dayanmaya çalışıyorlar. Yani, “bizim medya” ya da sivil toplum medyası cephesinde de umut veren yeni bir gelişme yok. Benim Türkiye koşullarındaki durumları nedeniyle “sivil toplum medyası” sayarak, varlıklarını, güçlenmelerini, kaliteli ve etik ve politik olarak sorumlu habercilik yapmalarını çok önemsedğim yerel medyanın koşulları da daha iyiye gitmiş değil.

Bu koşullar altında BİA ne yaptı? İkinci bir AB destekli proje ile internet ortamındaki varlığını BİA² adıyla sürdürerek, ayakta kalmayı ve Türkiye medya ortamındaki önemli bir eksikliği “başka haber” duyma gereksinimini karşılamayı başardı. Dolayısıyla bir yandan gönüllü temsilcileri aracılığıyla yerellerin sesi olmaya devam ediyor, şu anda BİA'ya haber geçen ya da haberlerini veren çok sayıda kadar yerel medya kuruluşu var. Diğer yandan da, BİA², İstanbul'daki merkezi aracılığıyla yürütülmesini üstlendiği “Medya Özgürlüğü ve Bağımsız Gazetecilik İzleme ve Haber Ağı” başlıklı projenin de gereği olarak haber yapılmayanları, yapılsa bile sansasyonel gazeteciliğin haber üslubu içerisinde kaybolanları—kadınları, çocukları, azınlıkları, onlarla ilgili hak ihlallerini ve gazetecilik etiği ihlallerini haber yapmaya devam ediyor. Ayrıca artık BİA²'nin kazanımları üstüne yükseldiği 2000-2003 arasında gerçekleştir-

len BİA projesi zamanında yerel medya habercilerine yönelik olarak başlatılan, sonucunda da elinizdeki kitap dizisinin yayınlanmasına yol açan eğitim çalışmalarını da artık daha özgül bir amaç çerçevesinde sürdürüyor. BİA², bu defa eğitim kadrosunu aralarına yeni akademisyen ve gazetecileri katarak daha da zenginleştirdi ve üç ayaklı bir eğitim programını hayata geçirmek üzere yola çıktı.

Hak savunuculuğu yapan avukatlara yönelik olarak gerçekleştirilen eğitim ile sivil toplum örgütlerinin temsilcilerine yönelik olarak gerçekleştirilen ve onları hak ihlali takipleriyle medya ile ilişkileri konusunda güçlendirmeyi hedefleyen eğitimler tamamlandı. BİA²'nin genel olarak medyayı ve sorumluluğunu tartışmaya, etik ve politik olarak sorumlu gazeteciliği ve haberciliği yaygınlaştırmaya yönelik eğitim çalışmalarına ise kaldığı yerden devam ederek, yerel gazetecilerle eğitimleri bu defa "hak haberciliği" konusunu tartışmak ve deneyimlemek üzere bir araya getirdi. Projenin eğitim ayaklarının üçüncüsünü oluşturan bu eğitimin, birinci basamağı tamamlandı. BİA², bu ön-sözün yazıldığı sıralarda, ayağın ikinci ve üçüncü basamakların başlamasına yönelik hazırlıklarını tamamlıyor. Bu defa, özgül olarak kadın ve çocuk hakları haberciliği konusunda eğitim vermek üzere, yine 6 farklı bölgeye gidilerek, aralarına her gidişimizde daha çok "mektepli gençlerin" katıldığını sevinçle gördüğümüz, yerel gazetecilerle buluşulacak.

Şimdi de size iki sevinçli haberim var: 1997'de başlayan bir hayalin peşine düşülerek üzerine çalışılmaya başlanan, 2000 yılında ise hayata geçirilmeye başlayan BİA ve BİA² projeleri, Mayıs 2006'da gerçekleştirilecek bir uluslararası bağımsız medya buluşması ile sonuçlanıyor. Ancak bundan önce bir şey daha yapacağız. Çok kısa bir süre içinde, BİA² projesi

çerçevesinde üç ayrı grup—avukatlar, hak örgütleri temsilcileri, yerel gazeteciler— için ayrı ayrı tasarlanmış eğitim çalışmalarının ürünü olan metinleri bir araya getiren yeni derleme kitaplar yayınlamaya başlayacağız. Nihayet, dünyanın farklı coğrafyalarından gelerek, bizimle deneyimlerini paylaşacak medyaclar ile onlar üzerine düşünen, fikir öncülüklerini yapanları bir araya getirecek büyük bir buluşmayı, “Uluslararası Bağımsız Medya Forumu”nu 2006 ilkbaharında ve İstanbul’da gerçekleştireceğiz.

Gelelim kitaplarımızın ikinci baskısıyla ilgili söylemek istediklerime. İlk baskıya yazdığım Önsöz’den de anlaşılacağı gibi, kitaplarımızdaki metinlerin çoğunluğu eğitim çalışmalarımız sırasında gerçekleştirilen seminer ve atölye çalışmalarının metinleri. Eğitimcilerimizden, konuşma metinlerini gözden geçirecek, gerekirse eğitimler sırasında yaptığımız kayıtların deşifre edilmiş metinlerinden eklemeler yaparak, yine eğer gerek duyuyorsa okuyucuları yeni okumalara yönlendirecek kaynaklar da vererek bize iletmelerini istedik. Kimi arkadaşlar metinlerini yeniden yazdılar, kimileriye ilk halini koruyarak, sadece bazı eklemelerle yetindiler.

Ben mümkün olduğu kadar elime geçen metinlerin üslubunu koruyarak, diğer yandan yazdığım Önsözlerle, kitaplar ve yazarların ortaya koydukları problematikler arasında ilişki kurarak, onları zaman zaman tartışmaya açarak, katıldığım ya da katılmadığım konuları belirterek, en önemlisi beş kitabın her birinin kendi içinde ve birbiri arasında bir anlatı bütünlüğü sağlamaya çalışarak derlemeyi gerçekleştirdim. Bu nedenle çalışmalar arasında eğitimcilerin yaklaşımlarını yansıtan farklılıklar görebileceğiniz gibi, birbiriyle örtüşen hatta birbirini tekrarlayanlarla da karşılaşabileceksiniz. Ayrıca belirli bir

format belirlemediğimiz ve bazı eğitmenlerimiz de sundukları konuşma metinlerini değiştirmeden bize göndermeyi tercih ettikleri için, fark edeceğimiz gibi kimi çalışmalar kaynakça, dipnot ve referanslar içermeyen “konuşma metni” özellikleri gösterirken, diğerleri bunları içeriyor.

Bu arada ikinci baskımızı yaparken de, aynı yöntemi izledik ve eğitmenlerimize metinlerinde değişiklik yapmak isteyip istemediklerini sorduk. Gelen yanıtlara göre de, esas olarak, birinci baskımızda yer alan yazılar üzerinde çok önemli bir değişiklik yapmadan, karşınıza çıktık. Ancak ben kendime ait Önsözler’i yeni kaynaklarla zenginleştirmeye çalışarak, ya da edit etme sürecinde—bilgisayardaki marifetimin azizliğine uğrayarak—kaybolmuş kimi kaynakları ekleyerek yeniden gözden geçirdim. Yaptığım en önemli değişiklik ise, üçüncü kitabımız, *Medya, Etik ve Hukuk*ta oldu. Fikret İlkiz’in ilk baskımızda yer alan “Türkiye’de Sansür, Hukuk ve Haber” başlıklı yazısını bu yazının esasını da kapsayan daha güncel bir yasaklama kararının eleştirisi ile değiştirdik. Aynı şekilde beşinci kitabımız *Radyo ve Radyoculuk*ta da Erol Önderoğlu “demokratikleşme paketleri”ni izleyen “Uyum Yasaları” ve radyo-televizyon yayıncılığı ile ilgili son düzenlemeler” başlıklı yazısını daha sonra çıkarılan 6. ve 7. “Uyum Paketleri” ve değiştirilen yasalar temelinde güncelleştirdi ve Türk Ceza Kanunu’ndaki değişiklikleri iletişim ve ifade özgürlüğü açısından değerlendiren “5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu ve Özgürlükler” başlıklı yeni bir yazı ile de katkıda bulundu.

Bunun dışında neler oldu? BİA’nın her biri iletişim çalışmaları alanının adları başka çalışmalarıyla da bilinen akademisyen eğiticileri, yeni kitaplar yayınlayarak, yeni akademik ve/veya idari unvanlar aldılar. Gazeteci eğitmenlerimizden olup da, yaygın medyada çalışanlar ise, haklı olarak ünlendikleri “etik

ve politik olarak sorumlu gazeteciliklerini” ödün vermeden sürdürdüler, ancak aralarından birisine bu izin verilmedi ve işinden edildi.

Sonuç olarak 24 yazar tarafından kaleme alınmış 28 birbirini tamamlayan metinden oluşan 5 kitabımız yenilenmiş haliyle elinizde. Farkındaysanız artık birinci baskıda yaptığım gibi onlardan “kitapçık” olarak söz etmiyorum. Çünkü, kolayca taşınıp okunabilsinler diye “küçük” ebatla tasarlanan dizimiz boyutlarını aşan bir işlev yerine getirdi, yukarıda da belirttiğim gibi, genç gazeteci adaylarıyla, gazetecilerin başucu kitapları arasına girdi. şimdi daha da fazla kimseye ulaşmak istiyoruz.

Hepinize iyi okumalar ve yeni BİA kitaplarıyla, etkinliklerinde, eğitimlerinde görüşmek üzere...

Sevda Alankuş, Eylül 2005. Kuzey Kıbrıs.

BİA VE BİA EĞİTİM ÇALIŞMALARI ÜZERİNE

Sevda ALANKUŞ*

Bağımsız İletişim Ağı (BİA), Türkiye'deki yaygın/ülkesel medya ortamının teksesliliğinden rahatsız olan IPS İletişim Vakfı, TMMOB (Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği) ve TTB (Türk Tabipleri Birliği) gibi sivil toplum kuruluşlarının alternatif bir medya ağına duydukları gereksinimle; "yerellerin sesi" olmak üzere yola çıkan, ancak ekonomik, siyasal, yasal zorluklar nedeniyle bunu yapabilmekten alıkonan yerel medya kuruluşlarının, ayakta durabilme mücadelelerinin bulunduğu yerde doğdu. Bu yüzden de, hedefini halihazırdaki teksesliliğin sorumlusu olan ülkesel ölçekli kamusal ve ticari medya karşısında, sivil toplumun kendini ifade edebilmesinin aracı olarak, "**yerel medyanın güçlenmesi**" olarak koydu. Başka ifadeyle, anti-teknelci düzenlemeler gerçekleştirilmediği; kamu hizmeti yayıncılığı çokkültürlülük politikaları doğrultusunda ve "özerk" olarak yeniden yapılandırılmadığı sürece, farklı ka-

* Doğu Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dekanı, BİA² Eğitim Danışmanı.

muların seslerini duyurmalarına izin vermeyecek olan mevcut yaygın medya ortamının, ancak güçlü bir yerel/sivil medyanın varlığıyla dengelenebileceği, çoğulculuğa açılacağı tespiti-nden yola çıktı.¹ BİA bu anlamda, yerel medyanın güçlenmesi yoluyla, Türkiye'deki medya ortamının demokratikleşmesini hedefleyen bir projenin adı.

BİA yerel medyanın güçlenmesinden ne anlıyor?

BİA, yerel medyanın güçlenmesinden, yerel medya kuruluşlarının karşı karşıya buldukları ekonomik, siyasal, yasal güçlükler karşısında kendi ayakları üzerinde durabilecek duruma gelmelerini anlıyor. Ancak bu güçlenmeyi yerel medyanın yaygın medyayla rekabet edebilmesi anlamında tanımlamıyor. Nedeni de, sadece böyle bir rekabetin imkansızlığıyla değil, bu rekabetin yersizliğiyle ve yerel medyanın tanımı gereği farklı bir "üretim" talip olmasıyla ilgili. Yani yerel medya kurumları, ülkesel/yaygın medyanın hedef kitlesini kazanıp, kendilerinde tutmaya değil; onun geniş bir yelpazeye yayılmış okur/dinleyici/izleyici kitlesinin beklentileri açısından hiçbir

¹ Burada esinlendiğim model, Süleyman İrvan'ın bu meseleler üzerine düşünen iki İngiliz araştırmacı John Keane ile James Curran'ın önerdiklerini bir araya getiren modeli oldu. Bu modelde, siyasal iktidarın kontrolünden kurtulmuş kamu hizmeti medyalarının merkezde yer aldığı, etrafında tekelleşme eğilimlerinin önüne geçildiği ticari medya ile sivil toplum medyaları bulunduğu üç halkalı bir medya ortamı tasarlanıyor. İlgili çalışmalar için bkz.: J. Keane (1992) *Medya ve Demokrasi*. Çev. H.Şahin, İstanbul, 1992; J. Curran (1994), "Kamusal Bir Alan Olarak Medyayı Yeniden Düşünmek", çev. S. İrvan, *İLEF Yıllık 93*: 215-243; ayrıca S. İrvan (1994), "Demokratik Sistemde Medyanın Rolü", *Birikim* (68/69):76-83. Ayrıca Curran'ın medyanın demokratikleşmesiyle ilgili modelini daha ayrıntılı olarak işlediği bir diğer yazı için bkz.: J. Curran (2002), "Medya ve Demokrasi: Yeniden Değer Bicme", *Medya, Kültür, Siyaset*. Der. S. İrvan, Ankara: Alp Yay.

zaman dolduramayacağı bir boşluğu doldurmaya talipler: Cü-nümüzün yersiz/yurtsuzlaşmış insanına, coğrafi ya da kültürel olarak kendilerini ait duyabilecekleri **yer**'ler gösteriyorlar. Bu yüzden de, belki yerel medya ile yaygın medyanın her ikisi de, aynı temel -haberlendirme ve eğlendirme- işlevleri yerine getiriyorlar, ancak bunu farklı farklı biçimlerde yapıyorlar ya da yapmak zorundalar.

Özetle, yerel medya ile yaygın medya birbirlerinin yerini ancak kısmen doldurabilecek şekilde üretimler hedefleyen, birbirinin yerini almadan yan yana, paralel işleyen kanallar olma özelliği taşıyorlar. Bu tespit bizi iki önemli sonuca götürüyor. Birincisi, yaygın medya karşısında, **yerel medyanın vazgeçilmezliği**. Örnek olarak gazetelerin tarihine bakalım. Gazeteler, ilk ortaya çıkışları itibariyle yereldiler. Ancak taşıdıkları gücün farkına varılması, onlara ulus-devletin siyasal sınırları içerisinde "birlik ve beraberliği" sağlamak üzere, ulusal bir dil ile ulusal kimliğin inşası gibi önemli bir misyon yüklenmesine yol açtı. Sonraları aynı misyonu ortaya çıkış sırasıyla radyo ve televizyon da üstlendi. Bu defa radyo istasyonları ile televizyon kanalları, özellikle de okuma yazma oranının düşük olduğu gelişmekte olan ülkelerin uluslaşma ve modernleşme süreçlerinde önemli işlevlerle donatıldılar, bu nedenle, ulusal/merkezi biçimde yapılandırılarak siyasal iktidarların denetiminde tutuldular. Ancak biliyoruz ki, ulusal/merkezi nitelikli haber medyasının yanı sıra, yerel nitelikli medya karşılaştığı -özellikle de yerel radyo ve televizyonlara yönelik- her türden engellemeye karşın, varlığını sürdürdü. Çünkü, ulus-devletlerin "ulusal birlik ve beraberlik" adına yürüttüğü bütün kültürel olarak tektipleştirici politikalara rağmen, bir yandan ulus-devlet öncesinden devralınan etnik, dinsel, kültürel farklılıklara dayalı yerel kim-

likler varlıklarını korurken; diğer yandan ulus-ötesi aidiyetler sunan “çevrecilik” gibi- yeni aidiyet tanımları ortaya çıkmıştı ve bunların her biri, kendilerini ifade etme ihtiyacı içindeydiler. Kullandıkları kanallar ise, eskiden olduğu gibi, şimdi de, yayıncılığını her zaman ortalama, genel ve geniş bir kitleye göre yapmak durumunda olan ticari ya da kamusal nitelikli yaygın/ülkesel medya değil; özgül, farklılaşmış grup çıkarlarına sahip, tanımlı kitlelere seslenen **yerel medya** veya **sivil toplum medyaları** oldu. Yerel medya özellikle de sivil toplum medyalarının -çoğunlukla yasal engellemeler nedeniyle- mevcut olmadığı durumlarda, hep çok önemli olmaya devam etti.

Yaygın/ülkesel medya ile yerel medyanın birbirlerinin yerini tutmalarının mümkün olmadığı, dolayısıyla aralarındaki ilişkinin rekabet ilişkisi olamayacağına dair yukarıdaki tespitin, bizi götürdüğü ikinci sonuç ise şu: **Yerel medyanın yaygın medyaya ne ise, o olmaması gerekiyor**. Bunun anlamı, yerel medyanın sadece farklı değil, genel geçer olana alternatif bir kurumsallaşma ve habercilik anlayışı içinde olması demek. Dünyada yerel/sivil medya kuruluşlarının alternatif olarak örgütlenme ve habercilik yapımlarına dair deneyim oluşturacak çok sayıda örnek var.

BİA da bu konuda önemli bir deneyim oluşturuyor ve Türkiye'deki ilk örnek. O halde yukarıdaki başlıkla sorulan soruya şimdi cevap verelim: BİA, yerel medyanın güçlenmesinden onun alternatif bir biçimde örgütlenmesini ve habercilik yapmasını anlıyor.

Alternatif bir yerel medya örgütlenmesi ve habercilik örneği olarak BİA

Yukarıda sivil toplum kuruluşlarıyla, yerel medyanın gereksinimlerinin buluşması sonucu ortaya çıktığını belirttiğimiz BİA, örgütlenme açısından, yerel radyo/gazeteler arasında haber ile program üretimi/paylaşımı temelinde yatay bir dayanışma ağını hayata geçiriyor. Bu anlamda bir yerel medya inisiyatifi ve yerel medyanın ancak böyle inisiyatifler, alternatif örgütlenme projeleriyle ayakları üzerinde durabilir hâle geleceğini düşünüyor.

Bilindiği gibi, Türkiye’de tarihi ulusal medya kadar eski sayılabilecek bir yerel gazetecilik tarihi var ve ülkeye ilişkin medya tarihi “**Anadolu Basını**” da denilen- bu yerel gazeteler ihmal edilerek yazılamaz. Diğer yandan, Türkiye’nin çok-dinli/etnikli mirasından ötürü sahip olduğu -Cumhuriyet dönemiyle birlikte, bin bir güçlkle ve uzun yıllar sadece Hıristiyan azınlıklarla sınırlı olmak üzere çıkarılan- köklü bir “**azınlık gazeteleri**” geleneği de mevcut. Ayrıca özellikle 1980’lerin ortalarından itibaren, farklı İslamcı çevreler ile politik duruşları temsil edenlerden, çeşitli altkültür gruplarıyla, etnik gruplara ait olanlara kadar muhalif/alternatif sayılabilecek içeriklerle yayımlanan gazete/dergilerin sayısında bir patlama yaşandığını da biliyoruz. Başka ifadeyle yazılı basın söz konusu olduğunda -içine yerel gazeteleri de katarak söylersek- Türkiye’de medya ortamının, dolayısıyla da siyasal sistemin çoğulculuşması açısından varlıkları çok önemli olan sivil (toplum) medya(sı) örnekleriyle karşılaşabiliyoruz. Radyo ve televizyon yayıncılığı söz konusu olduğunda ise, karşımıza daha farklı bir fotoğraf çıkıyor. Yasal düzenlemeler sivil toplum örgütlerinin, vakıfların, derneklerin, et-

nik, dinsel, kültürel vb. grupların radyo/televizyon sahibi olmalarına izin vermediği için, dünyanın çeşitli ülkelerinden örneklerini bildiğimiz sivil medya kurumları ile Türkiye'de karşılaşmıyoruz. Ancak, kamusal nitelikli değil, ticari nitelikli işletmeler olarak yayıncılık yapabiliyor olsalar bile, yerel radyo/televizyonlar, kısmen bu boşluğu dolduruyor. Özellikle de, 1990'ların ortalarından başlayarak yerelerde kendi hedef kitlelerini oluşturmayı başaran yerel radyolar, bu anlamda önemli bir işlev yerine getiriyor.

Ancak gerek yerel gazeteler, gerekse yerel radyolar çok çeşitli güçlüklerle karşı karşıya bulunuyorlar. Derecesi ve türü, bölgeden bölgeye ve izledikleri yayıncılık politikasına göre değişmekle birlikte, çok çeşitli ekonomik, siyasal, yasal baskılara maruz kalıyorlar. Ekonomik olarak sadece reklam gelirlerine dayanmak zorundalar, bu, birçoğu küçük ölçekli aile şirketi niteliğinde olan yerel gazete/radyoları, bir yandan yerelerde reklam pastasının zaten büyük olmamasından, diğer yandan mevcut reklamların da, medya kuruluşlarının çeşitli yerel ekonomik/siyasal güç ve iktidar merkezlerine yakınlığına göre dağılıyor olmasından ötürü, ekonomik olarak ya bağımlı ya da güçsüz kılıyor. Yasal düzenlemelerin yerel radyo ve gazeteleri bu anlamda rahatlatacak -örneklerini Batılı ülkelerde gördüğümüz türden- hiçbir kamusal destek veya fon öngörmemiş olması, dahası sivil toplum örgütlerinin, vakıfların, hatta okur/dinleyicilerden gelebilecek her türlü ekonomik desteği engelliyor olması, onları ekonomik sorunlarıyla başa çıkabilmek konusunda yalnız bırakıyor. Ayrıca örneğin yerel radyolar yeniden-düzenleyici yasanın frekans dağılımı konusunda getirdiği koşulların zorluğu ile, bu dağılımın hâlâ daha yapılmamış olmasından kaynaklanan bir belirsizlikle de karşı karşıyalar. Belirli bir politik/toplumsal/kültürel duruşu temsil eden

-bu hâlleriyle de yine örneklerini Batılı ülkelerde gördüğümüz “topluluk radyoları”nın gördüğü işlevi gören- yerel radyolar, bir yandan RTÜK tarafından kapatılma korkusu yaşarken, diğer yandan yerel otoritelerin açık ya da örtük baskılarına maruz kalıyorlar. İçinde buldukları ekonomik zorlukların bir yansıması olarak, yeterince nitelikli insan gücü çalıştıramamalarından ötürü, teknik ve içerik kaliteleri sorunlu oluyor. En kolayını tercih edip, “müzik kutusu” niteliğinde radyolara dönüşüyorlar ki, burada da telif haklarıyla ilgili düzenlemeler karşılına çıkıyor. Bütün bunlar, bağımsız bir çizgide, ya da belirledikleri siyasal/toplumsal çizgiden ödün vermeden gazetecilik/yayıncılık yapmayı güçleştiriyor. Birçok yayın kuruluşu bu yüzden çareyi ya mevcut statükocu siyasal partilerden birine yaslanmakta ya da İstanbul merkezli yaygın medyanın yerellerdeki temsilcilerine dönüşmekte buluyorlar. İkisini de yapmayanlar, ya kapanıyor/kapatılıyorlar, ya da mevcut çizgilerini sürdürüyor olmaktan ötürü, hiçbir “hukuki” neden bulunamıyorsa, gazetecilik yapmaktan alıkonulmalarına bahane oluşturabilecek sayısız bürokratik gerekçeden bir tanesi kullanılarak -yakınlarda *Datça Haber* gazetesinden Sinan Kara’nın başına geldiği gibi- bedeller ödemek durumunda bırakılabiliyorlar. Dolayısıyla yukarıda sadece çok azına değinebildiğim sorunlar, habercilik yapmayı, bunu da siyasal ve etik bir sorumlulukla yapmayı dert edinen yerel medyanın varlığını, ciddi biçimde tehdit ediyor.

Bu durumda, yerel medyanın ödünsüz bir anlayışla gazetecilik yaparken, ekonomik olarak da ayakta kalabilmeyi becerebilmesi için, her şeyi devletten ya da kamusal otoritelerden beklemek biçimindeki geleneği kırarak, kendisinin inisiyatifler geliştirmesi gerekiyor. Bu konuda da, aslında görelî olarak olduk-

ça şanslı bir dönem yaşıyor. Öncelikle, BİA *Habercinin Elkitabı* dizisinin üçüncüsü olan Yeni İletişim Teknolojileri ve Medya ile, dizinin ilk kitapçığı *Medya ve Toplum*'daki çeşitli yazılarda da tartışıldığı gibi, giderek görel olarak ucuzlama eğiliminde olan yeni iletişim teknolojileri -özellikle de İnternet teknolojisi- yerel medyaya, daha önce hayal bile edilemeyecek olan **yatay dayanışma ağları** kurma olanakları sunuyor. İçerik olarak zenginleşmek, daha iyi habercilik yapmak, bir yandan yerelliğinizi korurken, diğer yandan "evrensel" sorun alanlarında bilgilendirici/mücadeleci mi olmak istiyorsunuz, bunun için gerekli teknoloji o kadar ulaşılmaz değil. Daha da önemlisi, artık, sadece "bütün dünyanın proleterleri" değil ama, sevindirici biçimde daha fazlası; "bütün dünyanın çevrecileri, savaş karşıtları, insan ve çekinik (kadın/çocuk/azınlık) hakları savunucuları, kapitalist küreselleşme karşıtları vb.", dünya tarihinde bu kadar uluslar-aşırı dayanışmadan yana arzulu ve kararlılar. O halde, yerel medyayı, yaygın medya karşısında ayrıcalıklı kılacak şekilde bir **alternatif habercilik** her zamankinden daha fazla mümkün, yeter ki, bu dert edinilsin.

Ancak tahmin edilebileceği gibi, genel geçerinin dışında bir şey yapmaya kalkışmak her zaman daha "maliyetli". Yani, alternatif habercilik yapmaya kalktığınızda ödemek zorunda olduğunuz ekonomik, hukuki, siyasal bedeller artabiliyor. İşte, yerel medyanın kendi kendini güçlendirme projesi olarak BİA'nın hedeflerinden bir tanesi de, bu "bedelleri" azaltabilmek için yerel medyaya yardımcı olmak. Böylelikle, BİA, tercihi uluslararası gazetecilik meslek ilkelerine saygılı, etik ve siyasal olarak sorumlu habercilik yapmak olan yerel/sivil medyanın karşı karşıya bulunduğu/bulunacağı hukuki sorunlar konusunda, "Hukuksal Destek Birimi" aracılığıyla ücretsiz danışmanlık da

veriyor. Dolayısıyla örneğin sadece alternatif habercilik yapıldığında ürkütülecek “fincancı katırları”nın açabileceği sorunlar karşısında değil, yayın hayatının gündelik gidişatı içerisinde basit bir ihmalin yol açabileceği hukuki sorunlar karşısında da yerel medyaya yasal çıkış yolları gösterilmiş oluyor.²

İkinci olarak BİA, Türkiye'nin tek sesli medya ortamında örnekleri çok az olan sivil toplum medyalarıyla birlikte, yerel medyayı, alternatif haber üretimi ve programcılık açısından hem kendi arasında dayanışmaya sokuyor, hem de besliyor. Yani yukarıda da belirtildiği gibi, diğer yörelerle ilgili haber vermek gerektiğinde sınırlı imkânlardan ötürü ya Anadolu Ajansı'nın ya da yaygın medyanın haberciliğine bağımlı olan yerel medyanın, “ortak haber havuzu” aracılığıyla öncelikle birbirlerinin yörelerinden haberlenmelerini sağlıyor. Bunun ne kadar önemli olabileceğini anlamak için, 1999'da Gölcük merkezli Marmara depremi sırasında, komşu ildeki deprem kayıplarını okur/dinleyicilerine iletebilmek telaşındaki yerel radyo/gazetelerin çaresizliğini hatırlayın.

Ya da, tam bu satırların yazıldığı sıralar olduğu gibi, okur/dinleyicilerinizin bütün Türkiye'de ve dünyada dalga dalga yayılan Irak'taki Anglo-Amerikan saldırganlık karşısında, Türkiye'deki değişik illerde yaşayan savaş karşıtlarının sadece üç büyük ilde gerçekleştirilenleri değil -çünkü biliyoruz ki yaygın medya sadece onlara haber değeri yüklüyor- büyüklü küçüklü diğer kentlerdeki savaş karşıtlarının neler yaptıklarını bilmek istediklerini düşünün. BİA, işte yerel medya kurumlarının kendi yerellerinde gerçekleşen, ancak sonuçları itibarıyla sadece yöreyi il-

² BİA Hukuksal Destek Birimi'nin çalışmaları BİA Hukuk Danışmanı Av. Fikret İlkiz ile Erol Önderoğlu tarafından yürütüldü. Ayrıca Fikret İlkiz, gerçekleştirilen yerel medya eğitim çalışmalarına, eğitmen olarak da katkı da bulundu. İlkiz'in seminer sunuş metinlerini, *BİA Habercinin Elkitabı* Dizisinin, ikincisi olan *Medya, Etik ve Hukuk*'da bulabilirsiniz.

gilendirmeyebilecek haberleri İnternet ortamını kullanan ortak havuzda bir araya getirerek, isteyen bütün medya kuruluşlarının kullanımına sokuyor.

Böylelikle yerel medyayı haber ajanslarıyla ve yaygın medyanın “haber formatına” bağımlı olmaktan kurtarıyor - ki bu format biliyoruz, yerelerde olup bitenlere ancak orada herhangi bir “felaket” türü bir olay varsa bir “haber değeri” atfediyor. Ayrıca, günümüzde belirli yerel sorunların küresel sorunlardan ayrılmazlığı ölçüsünde, sadece yöresinde olup bitenlerden haber almanın okur/dinleyiciye yetmediğini düşünenecek olursak, yerel medyanın haberciliğini ulus- ötesi veya küresel gelişmelerle de beslemesi gerekiyor.

Çünkü yerel ve sivil medyalar okur/dinleyicilerini böyle haberlerle beslemediklerinde, onları sadece “yörel” ya da en fazla “ülkesel” sorunlarla ilgili, böylece içe kapalı, soyutlanmış topluluklar hâline getirme tehlikesi taşıyorlar. Bunu tercih etmediklerinde ise, yine belirli ulusal ya da küresel haber ajanslarıyla/yaygın medyanın haberlerine bağımlı kalıyorlar ki; bu da yukarıda değindiğim gibi yaygın medyanın “sansasyonel”, “felaket tellallığı” yapan, “güçlüden yana/tafı” habercilik anlayışının aynen yerelerde tekrarlanması anlamına gelebiliyor.

Dolayısıyla yerel medyanın ulus-ötesi haberleri alabileceği hatta verebileceği seçeneklere ihtiyacı var. Bunun için de ya, ulus-ötesi olarak erişilebilir durumda olan alternatif haber ağlarından, örgütlenmelerden yararlanması ya da bizzat kendisinin bu haber ağlarının bir parçası hâline gelmesi gerekiyor. BİA'nın yapmaya çalıştığı da bu anlamda, yerel medyayı hem küresel gelişmelerden habereleştirerek onu yaygın medya veya haber ajanslarına bağımlılıktan kurtarmak, hem de, yerelle-

rin kendi haberlerini de ulus-aşırı coğrafyalara ulaştırabilmele-
rini sağlamak (Bu ikincisini BİA İngilizce haber sitesi aracılığıyla yapıyor).

Şimdi (herkeslerden uzak olsun!) 1996'daki "**Kardak/İmia Krizi**" sırasında yaygın medyanın da "marifetiyle", komşumuz Yunanistan ile savaşa girmiş olsaydık ne olurdu, diye bir an düşünün. Önce bizi savaşa burun buruna getiren yaygın medyanın, bir de savaş çıkmış olsaydı nasıl habercilik yapacağını hayal edin; sonra da yerel gazeteler/radyolar olarak, okurunuzun/dinleyicinizin pür dikkat haber beklediği, sizin de -başka/alternatif bir haber kaynağınızın olmadığı böyle bir anda- "savaş körükleyiciliğinden sabıkalı" ulusal medyanın haberlerine bağımlı olarak yürüteceğiniz haberciliğin sonuçlarının ne olacağını kestirmeye çalışın.

Oysa dünyanın farklı bölgelerinde yaşanan farklı acı deneyimlerden biliyoruz ki, "alternatif habercilik" ya da "etik ve siyasal olarak sorumlu habercilik" hep çok önemli, ama en önemli olduğu zamanlar, ünlü deyişle söylersek "gerçeğin verilen ilk kayıp olduğu", savaş zamanları... Yani, savaş/kriz zamanlarında da, barış zamanlarında da bizim ihtiyacımız olan "savaş çıkırtkanlığı" değil, "barış çağrısı" yapan bir habercilik, bu da yaygın medyanın yapmadığı ya da yapamayacağı bir şey.³

³ Bir örnek: Eski Yugoslavya topraklarındaki Kosova krizi sırasında, bölgeden devlet kanallarının tek sesli yayını dışında hiçbir haber alabilmek mümkün değilken, 1993'te bağımsız gazetecilerin kurmuş oldukları alternatif *BETA Haber Ajansı*yla, bir radyo istasyonunun (**B-92'nin**) öncülüğünde bir araya gelen *Bağımsız Yayıncılar Birliği*'ne (ANEM) bağlı radyoların her biri, oluşturmuş oldukları ağlar üzerinden savaş bölgesinden karşı haber akışını sağlamaya çalışmıştır. Bu arada, bir süre sonra susturulan **B92**, ulus-aşırı bir sivil medya dayanışmasıyla kendisine sağlanan *server (sunucu)* üzerinden yayınlarını İnternet ortamına taşıyabildiği için, bütün savaş boyunca, bölgeden alternatif haber geçebilen tek kaynak durumuna gelmiştir. Yine, **B92** savaşın en şiddetli günlerinde, yaygın medyanın asla yapmayacağı bir şeyi yaparak, İnternet'teki sayfasını Arnavutlar'a ait gazete *Koha Ditore* ile paylaşmış, hatta "**Koso-**

O halde, BİA gibi alternatif habercilik yapan inisiyatifler ile örgütlenmelere bugün her zamankinden daha çok ihtiyaç var, ayrıca bunu yapabilmek her zamankinden daha kolay.⁴ Bir örnek olsun, tam bu satırların yazıldığı günlerde, Irak saldırısına karşı onlarca İnternet sitesinden, binlerce barış yanlısının emekleriyle savaş karşıtı haberler akıyordu. Ayrıca yine örneğin Türkiye'deki barış yanlıları, alternatif bir yerel/sivil toplum medyası kimliği taşıyan (İstanbul'da 94.9 üzerinden yayın yapan, bu arada İnternet ortamında da dinlenebilen) *Açık Radyo*'da, hafta içi her gün 10:30-11:00 arasında "Barış Bandı" adıyla yapılan yayında dünyanın ve Türkiye'nin çeşitli yerlerinden yükselen barıştan yana seslerden, söyleşilerden, çabalardan haberlenebildiler. Şimdi bunun, kalıcı hâle getirildiğini, savaş zamanları dışına taşan sürekli barış haberciliği olarak boyutlandırıldığını ve de aynı hedefi paylaşan sivil medya kuruluşlarının, inisiyatiflerin bölgesel haber ağına dönüştüğünü düşünün, içiniz ferahlamaz mıydı?

vo/a sorunu" Sırp ve Arnavut tarafların karşılıklı iddialarına açmıştır (Bu arada "Kosovo/a" biçimindeki yazış tarzının, bölgenin adının Sırp ve Arnavutlar tarafından yukarıdaki nüansa yazılıyor olmasından kaynaklandığını, "politik olarak doğru" bir tercih olduğunu eklemeliyim).⁴ Ancak bu kadarının yeterli olmadığını da hatırlatalım. Evet, halihazırda savaş karşıtı ya da çevreci vb. ulus-aşın hareketlerin/inisiyatiflerin İnternet siteleri ile radyo/televizyonlarının bu tür "küre-yerel" ağları var. Bunlardan özellikle de -bütün Amerika kıtasını kapsayan örnekler gibi bölgesel nitelikli olanlar çok başarılı örnekler oluşturuyorlar. Ama, örneğin Türkiye'deki herhangi bir yerel medya/sivil medya kurumu bildiğim kadarıyla henüz böyle bir ağ içersinde değil, buna BİA'da dahil. Oysa kanımca bu tür inisiyatiflerin bir an önce-özellikle de komşu bölgelerdeki -Trakya, Balkanlar, Orta Doğu, Kafkasya -benzer nitelikli yerel/sivil medya kuruluşlarıyla ilişkiye geçilerek- oluşturulması gerekiyor. Bu arada alternatif haber ağlarıyla ilgili örnekler için, elinizdeki kitapçıktaki, benim "Demokratik bir Medya Ortamı için Yerel/Sivil Medya" başlıklı yazım ile, Beybin D. Kejanlıoğlu'na ait "Medya ve Toplum İlişkisi ve Küreselleşmenin Yerel Medyaya Sunduğu Olanaklar"; Mine Gencil Bek'in "Yerel Politika ve Yerel Medya"; ayrıca yine *BİA Habercinin Elkitabı* dizisinin 5. kitapçığı *Radyo ve Radyoculuk*taki, Nilüfer Timisi iznaltı, "Küresel İletişim Ortamı ve Radyolar" başlıklı yazılara bakabilirsiniz.

Son olarak, BİA'nın yerel medyayı alternatif habercilik yapabilmek açısından güçlendirmeye yönelik bir diğer katkısını, yeterli ve nitelikli profesyonel istihdam etme gücünün içerisindeki yerel medya kuruluşlarının çalışanlarına yönelik olarak gerçekleştirilen eğitim çalışmaları oluşturuyor. Çünkü, alternatif içerikli habercilik yapabilmek, alternatif örgütlenme desteğiyle birlikte, haberi okur/dinleyiciye belirli bir sunum kalitesiyle ulaştırabilmeyi de gerekli kılıyor. Acaba BİA'nın yerel medya çalışanlarına yönelik eğitim programları nasıl bir anlayışla örgütlendi ve nasıl gerçekleştirildi?

BİA yerel medya eğitim çalışmaları

BİA Yerel Medya Eğitim Programları, Türkiye'deki yerel medyanın, etik ve siyasal olarak sorumlu ve mevcut/yaygın olana alternatif bir anlayışla dokunmuş habercilik yapabilecek teorik ile teknik bilgi donanımına sahip olmalarını sağlayacak bir anlayışla desenlendi. Dolayısıyla iki ilke üzerinde temellendirildi. İlk olarak, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlayan ticarileşme/tekelleşme ve siyasal iktidar/güç merkezlerinin kontrolüne girmek biçimindeki iç içe geçmiş süreçlerle rayından çıkmış olan **"mevcut gazetecilik anlayışıyla pratiğinin"** dönüştürülmesi gerektiği gibi bir ilkedен yola çıkıldı. Bu anlamda BİA eğitim çalışmaları, günümüzde gazeteciliğin almış olduğu biçim kadar, "ideal" olarak sunulan gazetecilik ilkelerini de sorgulayan arayışları yansıtacak şekilde tasarlandı. Ancak bunu yaparken amaç kuskusuz, yaygın ya da yerel medyada yapılan haberciliği ya da medya ortamını bir çırpıda düzeltecek hazır bir reçete sunmak değildi, yerine bütün bunları dert edenler için, ufuk açıcı kapılar aralanması hedeflendi.

Bu iddiayı biraz açacak olursak; BİA eğitim çalışmaları desenlenirken öncelikli hedef, en acil sorun olarak gördüğümüz **“politik ve etik olarak doğru ve sorumlu”** bir medya/gazetecilik/habercilik anlayışının yerleştirilmesi ve bunun için gerekli her türlü önlemin alınması olarak belirlendi.⁵ Buna bağlı ve daha uzun soluklu bir hedef olarak ise, Türkiye’deki medya ortamının belirleyici niteliğini “çokluk” olmaktan çıkarıp, “çoğulculuk” kılacak şekilde, mevcut olandan farklı yeni gazetecilik/medya modelleri üzerine düşünölmeye ve eylene başlanması konu. Nitekim elinizdeki de dahil, BİA *Habercinin Elkitabı* dizisinde bir araya getirilen yerel medya eğitim çalışmalarının seminer metinlerinde, bize mevcut medya ortamıyla, gazetecilik/habercilik anlayışımızı sorgulatarak, yeni “kapılar aralamaya” çalışan bu teorik/pratik arayışların izlerini bulabileceksiniz.

Söz konusu ilkenin, eğitim çalışmalarımıza yansması ise şöyle oldu: “ideal” gazetecilik/habercilik ilkelerine kodlarına uygun habercilik nasıl yapılmalı, sorusuna cevap vermeye çalışanlar kadar, bizzat bu ilkelerle mesleki kodların “statükodan yana” niteliklerini sorgulayan seminerler de gerçekleştirildi. Bu arada eğitim çalışmalarının önemli bir ayağını da “medya ve etik” konusunda gerçekleştirilen seminerler oluşturdu. Böylelikle, yukarıda belirtilen uzun vadeli hedefe uygun olarak Türkiye’deki mevcut gazetecilik anlayışıyla/pratiğı üzerine dönüştürücü bir etki yaratabilecek seçenekler üzerine düşünölmeye sağlanmaya çalışıldı. Örneğın BİA *Habercinin Elkitabı* dizisinin dördüncü kitapçığı olan *Gazetecilik ve Habercilik* için de işlenen **“Yurttaş Gazeteciliğı”** ile bunun Türkiye’de ve ye-

⁵ “Etik ve politik olarak sorumlu gazetecilikten” ne anladığımızı dair belirlemeleri kitapçığın “Önsöz”üne sakladık.

rel medya tarafından uygulanabilirliğine ilişkin tartışmalar işte bu çerçevede gerçekleştirildi.⁶

BİA yerel medya eğitim programları desenlenirken gözetilen ikinci ilke ise, “**gazetecilikle ilgili teori ve pratiklerin birbirinden ayrılmazlığı**” oldu. Başka ifadeyle, eğitim programları, çoğunlukla birbirlerinin yerini alabilirlermiş ya da ikincisi lehine birincisinden vazgeçilebilirmiş gibi yaklaşılan “gazetecilik teorisi ile pratiğinin birliği” üzerine kuruldu. Biz iletişim eğitimcileri yıllardır, genellikle de yaygın medya mensubu gazeteciler/yöneticiler tarafından, öğrencilerimizin kafalarını bir sürü gereksiz teorik bilgiyle doldurup, onlara nasıl haber yazılacağını ya da nasıl haber kurgulanacağını -gazetecilik pratiğini- öğretmemekle eleştiriliyoruz. Hatta bazen akademik çevrelerde dahi, benzer görüşleri temsil eden meslektaşlarla karlaşıyoruz. Bu nedenle de sınırlı bütçeli fakülteler olarak -sürrekli yenilenen, bu yüzden de hemen eskidikleri için hiçbir zaman tam olarak takip edemeyeceğimiz- teknolojilere, stüdyolara para yetiştirmek baskısıyla yüz yüze yaşıyoruz. Oysa şunu unutmamak gerekiyor, başka diğer meslekler gibi, gazetecilikte her şeyden önce dünyayı görme ve bu dünyada kendisine bir konum/yer/ taraf belirleme, sonra da bu konum içinden baktığımızda gördüklerimizi sözle, yazıyla, fotoğrafla ya da diğer görsel malzemelerle yeniden-kurmaca işi. Dolayısıyla nereden ve nasıl baktığınız, neyi görüp neyi göstermek isteyeceğinizi, sonra da bunları göstermek üzere nasıl yeniden-kuracağınızı belirliyor. İşte bu yüzden iletişim/gazetecilik eğitimi

⁶ “Yurttaş Gazeteciliği” kavramı, ortaya çıkışı ve uygulanmasına ilişkin örnekler için, bu gazetecilik anlayışı ve uygulamalarıyla ilgili tartışmaları Türkiye’deki akademik çevrelerle, basın çevrelerinin gündemine taşıyan Ragıp Duran’ın, *BİA Habercinin Elkitabı* dizisinin, dördüncü kitapçığı *Gazetecilik ve Habercilik*’teki “Yurttaş Gazeteciliği” başlıklı yazısına, bunun Türkiye’de yerel medya tarafından uygulanabilirliği ile ilgili olarak da, İncilay Cangöz’ün “Yurttaş Gazeteciliği ve Yerel Basın” başlıklı seminer metinlerine bakılabilir.

dünyayı anlamlandıracağımız kavramsal çerçevelerle birlikte, bunları nasıl belirli bakma biçimleriyle yeniden-çerçeveleyip sunacağımız konusunda yollar gösteren bir eğitim olmalı. Yoksa, medya -taşıdığınız kamera, fotoğraf makinesi ya da kaleminiz- sahiden de size, Pop Art temsilcisi Andy Warhol'un ünlü deyişiyle "herkesi 15 dakikalığına 'meşhur' etmeyi" sağlayacak bir güç veriyor. Yani, o zaman sorun, sözcüğü mecazi anlamda kullanırsak, kimi, niçin ve nasıl "meşhur" etmek istediğinizle (yani yine "etik/politik bir tercihle") ilgili bir sorun daha çok. Yoksa, benim öğrencilerimde gözlediğim gibi, sırtınıza bir kamera yüklenip sokağa çıktığınızda birden sahip olduğunuz bu güçle yürüyüşünüz bile değişebiliyor, ancak iş kimi, niçin ve nasıl çekmeniz ve göstermenizle ilgili bir tercih yapmaya gelince, hayatta duruşunuzu belirleyen bir entelektüel/teorik donanımınız yoksa, ortaya "ürün" olarak çıkan en fazla düğünlerde yapılan video kayıtlar gibi bir şey olabiliyor; birbirinin aynı, biktırıcı, tek bir merkeze odaklı vb... O halde, dünyayı kavramsal/teorik olarak nasıl anlamlandırdığınız gazetecilik anlayışınız ile pratiğinizi aynı anda belirliyor. Yoksa ikincisini öğrenmek nihayetinde herkesin yapabileceği teknik deneyim ve usalık edinme işi, ancak gazetecilik hiç de bundan ibaret değil. Dolayısıyla tekrarlanarak söylenirse, BİA eğitim programları gazetecilik/haberciliğin teorik ve uygulamaya dönük boyutlarının iç içeliği gözetilerek gerçekleştirildi.

Son olarak, BİA projesi kapsamında gerçekleştirilen eğitim çalışmalarını iki aşamalı olarak desenlendi. 2001'de 9 kent merkezinde/bölgede, 141 yerel medya kuruluşundan (58 gazete, 51 radyo, 12 radyo-TV, 18 TV, 1 haber ajansı ve 1 online gazete) 270 yerel medya (gazete/radyo/televizyon) profesyoneliyle gerçekleştirilen birinci aşama programının amacı, yukarıda ayrıntı-

lı olarak anlattığımız hedefler/ilkelere çerçevesinde katılımcıları daha çok genel olarak günümüzde medyanın, özel olarak da yerel medyanın rolü, medya'daki etik sorunlar ve gazetecilerin hukuksal sorunları üzerine düşündürerek kendi gazetecilik pratiklerini bir öz-düşünümsellik ile değerlendirmelerini dolayısıyla "başka bir gazetecilik anlayışı ile pratiğine" yönelebilmeleri için bir kapı aralamaktı. Ayrıca, yine bu birinci aşama eğitim çalışmaları içerisinde, bir yandan yeni iletişim teknolojileri ile bunların yerel medyaya sunduğu yeni imkânlar, diğer yandan, genel olarak radyo ve yazılı basın ayırımı yapılmaksızın "haber ve habercilik" ile "haber değerlendirme ve yazım" atölyeleri gerçekleştirildi. 2002 sonu ve 2003 başında 3 kent merkezi/bölgede, 169 medya kuruluşundan (87 radyo, 82 gazete) 213 katılımcıyla gerçekleştirilen ikinci aşama programlar ise, esas olarak daha özgül hedefler için tasarlandı. Katılımcıların gazetecilik anlayışlarıyla pratiklerini yeniden biçimleyebilmeleri konusunda birinci aşama programlarla aralanan kapı biraz daha açılarak, yerel medyaya yönelebileceği adresler gösterilmeye çalışıldı. Ayrıca yazılı basın ile radyolardan katılımcılar için ayrı ayrı olmak üzere araştırmacı gazetecilik ile radyo gazeteciliği/haberciliği, sayfa tasarımıyla basın fotoğrafçılığı konularında atölye çalışmaları gerçekleştirildi. Ek olarak, Ankara ve İzmir olmak üzere iki büyük merkezde bütün bölgelerden katılımcılara açık olmak üzere, iki günlük "Sunuculuk ve Spikerlik" kursları da düzenlendi.

Toplam 35 kent ve ilçelerinden gelen gazetecilerin katıldığı BİA birinci ve ikinci aşama yerel medya eğitim programlarında Türkiye'nin çeşitli illeriyle, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki (KKTC) iletişim fakültelerinden öğretim üyeleri/görevlilerinin yanı sıra, hem akademisyen hem gazeteci olan eği-

timcilerden, ek olarak yaygın medyada çalışmakla birlikte etik ve politik olarak sorumlu ve doğru gazetecilikleriyle ünlenmiş gazetecilerden yararlandı.

BİA eğitim çalışmalarının konusunu oluşturan seminer ve atölye çalışmalarının sunuşlarıyla, kimi sunuşlar sonrasında gerçekleştirilen tartışmalar *BİA Habercinin Elkitabı* dizisi olarak kitaplaştırıldı. Elinizdeki kitapçık bu dizinin üçüncü kitapçığı ve “Yeni İletişim Teknolojileri ve Medya” genel başlığı altında yapılan sunuşları bir araya getiriyor.

ÖNSÖZ

BİA “Yeni İletişim Teknolojileri ve Yerel Medya” seminerleri ile elinizdeki kitapçık üzerine

Elinizdeki çalışma, BİA Yerel Medya Eğitim Çalışmalarında gerçekleştirilen seminer ve atölye çalışmalarını derleyen beş kitapçığın üçüncüsü ve yeni iletişim teknolojileri ile bu teknolojilerin yerel medyaya sağladığı yeni imkânlar ve değişen habercilik üzerine.

Biliyorsunuz BİA, yerel radyo ve gazeteleri ortak bir habercilik ve programcılık hedefiyle internet ortamında buluşturan yatay bir dayanışma ağı. Böyle bir ağa olan talebin dillendirilip, bir inisiyatif olarak hayata geçirilme kararı alındığı 1997'deki Ankara Konferansı'nda, değil internet, bilgisayar kullanımı bile birçok gündelik ekonomik ve bürokratik sorun arasında sıkışmış olan yerel medya temsilcileriyle sahipleri için, oldukça uzak bir imkân olarak görünüyordu. Nitekim, BİA'nın Avrupa

Birliği desteğiyle hayata geçirilmeye başlandığı 2000 ve Yerel Medya Eğitim alışmalarının Birinci Aşamasının başladığı 2001'de ağ katılımcısı kuruluşların -bu arada Proje Yürütme Kurulu (PYK) üyesi yerel radyo ve gazete temsilcilerinin- pek çoğu yine bilgisayar teknolojisinden yararlanamıyorlardı. Bu nedenle aralarında haber geçmek için uzun süre faks kullananlar oldu. Oysa eğitim çalışmalarının 2003'ün ilk aylarından itibaren gerçekleştirilmeye başlanan ikinci aşamasında PYK üyeleri dahil, bir çok yerel medya kuruluşu gerek gazete gerekse radyolar olarak bilgisayar ve internet kullanımına geçmişlerdi. PYK üyelerinden örnek vereyim; *Radyo Metropol* (Mersin), *Özgür Radyo* (İstanbul), yayınlarını çoktan internet ortamına (da) taşımışlardı. *Yeni Alanya* gibi birçok gazete de, artık online okunabilir nitelikteydi. Ya da -daha önce de söz etmiştim- *Siirt'te Mücadele* gazetesi, en azından sayfalarını tarayarak bilgisayar ortamına taşımış, böylelikle "hareketli" ya da "interaktif" nitelikli olmasa da, erişim sınırlarını "zorlamıştı."

Yani bizzat BİA deneyiminin de gösterdiği üzere, iletişim teknolojilerinin hayatımıza girişi artık öngörülemez bir hızla oluyor. Bugün birçok gelişmekte olan ülkede -bu arada Türkiye'de de- evlerinde telefon bağlantısı olmayan insanların ellerinde cep telefonları var. Cep telefonu radyodan sonra en yaygın iletişim aracı haline gelmiş durumda. Ayrıca her teknoloji kullanımı gibi, bunun da ikili bir yüzü var. Çünkü iletişim amaçlı kullandığımız her araç sahip olduğu esas -hayatımızı kolaylaştırıcı- işlevin yanında başka işlevler de yükleniyor. Örneğin, reklamlar her yerde olduğu gibi artık mobil telefonunuzun ekranında da sizi buluyor. Diğer yandan, yine yeni teknolojiler görel olarak ucuzlayıp yaygınlaştıkları ölçüde çok yaratıcı alternatif kullanımlara da konu olabiliyorlar. Nitekim

cep telefonlarının kısa mesaj servislerinin, Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) Irak'a saldırısı sırasında binlerce kişinin aynı anda hareket ettiği savaş karşıtı gösterilerin düzenlenmesinde önemli bir rol oynadığı biliniyor. Hepsinden öte iletişim teknolojileri birbiriyle eklemlenip/yöndesip, çoklu medya (*multi media*) ortamı oluşturdukları ölçüde, hem kendileri dönüşüp başkalaşıyorlar, hem de hayatımızı yeni yeni biçimlerde değiştiriyorlar.

Bu arada **“yeni iletişim teknolojilerinin hayatımızı ve dünyayı nasıl değiştirdiği”** sorunu, iletişim çalışmaları ile, onun ilişkide olduğu diğer birçok disiplinin başlıca ilgi alanlarından bir tanesi haline gelmiş durumda. Konuya/soruna da çok çeşitli açılardan yaklaşıyor. Kısa bir özetleme yapacak olursam, bu çalışmaların bir kısmı, esas olarak medyayı, davranışlarımız, düşüncelerimiz, gündelik hayat pratiklerimiz üzerinde çok güçlü etkileri olan araçlar olarak gören gelenekleri temsil ediyorlar. Bu arada yaygın olarak paylaşılan bir diğer sav da; medyanın, dolayısıyla yeni iletişim teknolojilerinin dünyayı hiç olmadığı kadar küçülttüğü, zaman ve mekan/yer tanımlarımızı değiştirdiği yönünde. Bu arada, yeni iletişim teknolojilerinin sağladığı imkânlardan hareket ederek, bunlar üzerine “yeryüzü cenneti” veya “cehennemi” senaryoları kuranlar da var. “İyimserler”, medyanın sağladığı zaman ya da yerle sınırlı olmayan karşılaşmalarla/buluşmalarla, neredeyse bir köyde yaşıyormuşcasına birbirimizden haberi/ilgili hale geldiğimizi düşünürken bunun üzerine “mutluluk” senaryoları kuruyorlar. Örneğin, “dünyanın küresel bir köye dönüştüğü” iddiasıyla bunların başını çekenlerden bir tanesi olan Kanadalı iletişimbilimci *Marshall McLuhan* yeni iletişim teknolojilerine insanları özgülleştirici, eşitleyici (çünkü günümüzün en önemli

sermayesi olan “bilgi” artık herkesçe üretilebilir, ulaşılabilir ve yararlanılabilir (!), “evrensel demokrasi”yi getirecek) bir güç atfediyor.

Bu “iyimserliğe” karşı çıkanlar ise, teknolojiye ve bilgiye ulaşma, bunlardan yararlanma anlamında, eşitsizlerin (yoksul ulusların, toplumların, sınıfların, kadınların vb.) içinde buldukları durumun değişmeyeceğini, tersine mevcut durumun daha da perçinleneceğini söylüyorlar. Ayrıca, teknoloji ithal eden gelişmekte olan ülkelerin, bu teknolojiyle birlikte onun içeriğini (örn. belirli televizyon program türlerini) de ithal ettiklerini, bunun da belirli bir (kapitalist, tüketimden yana vb.) hayat tarzının “küresel” olarak yaygınlaşması demek olduğuna dikkatimizi çekiyorlar.¹ Bu ise, “kültürel emperyalizm”; ya da gelişmiş ülkelerin, gelişmekte olan ülkeler üzerindeki eski ekonomik ve siyasal çıkarlarını, yeni araçlarla sürdürmeleri, yani “yeni sömürgecilik” demek. Ulusal/yerel kültürlerin yok olup tektipleşmesi ya da “Coca-colonization” ile “Mcdonaldization” kavramlarının anlattığı gibi, tektipleşip/Amerikanlaşması demek.² Bu yaklaşımdan gelenlere göre, sadece Coca-cola ile McDonalds değil, MTV ile CNN ve Holywood filmleri kültürel emperyalizmin tipik görüntüleri. Bu arada örneğin McDonalds bir yere gitmeden önce, reklamlar, filmler vb. aracılığıyla McDonalds hayranlığı (!) gidiyor ve orada kendisini “dört gözle bekleyen” tüketiciler yaratıyor; ayrıca beraberinde en geniş anlamıyla “fastfood” kültürünün bütün değerlerini,

¹ Bu arada “küresel” diye yerelin karşısına oturtulanın da aslında kendisini tüm küreye yayma ve empoze etme çabasındaki bir başka “yerel” (ör. McDonalds, Holywood, CocaCola) olduğunu da gözden kaçırmayalım.

² Böyle düşünenler çok geniş bir yelpaze oluşturuyor, bir kaç isim sıralarsam: Herbert Schiller, George Hamelink, Arnold Mattelart, Noam Chomsky (bu son ikisinin bazı çalışmaları Türkçe’ye çevrildi, hatta hatırlayacaksınız, Chomsky çeviren bir kitabı dolayısıyla yargılanan yayıncıya destek vermek için Türkiye’ye de geldi).

Amerikan alt sınıf yaşam alışkanlıklarını, sağlıksız beslenmeyi, emek sömürsünün *McDonalds* biçimini götürüyor.

Bütün bu yaklaşımlar, yeni iletişim teknolojileri ile medyaya değişen derecelerde de olsa belirli bir etki/güç atfetmelerinin yanında, kullanıcıları medya tarafından “ahmaklaştırılmış”, “pasif tüketiciler” olarak görmek konusunda da benzerlikler taşıyorlar. Ancak bu arada hemen eklemeliyim, iletişim alanında artık izleyiciye kendisine her söyleneni olduğu gibi kabul eden bir **edilginlik** atfetmek yerine, onu “medyayı belirli bir seçicilikle kullanarak, içerikleri aktif bir anlamlandırma süzgecinden geçiren” **etkinlikte** gören çalışmalara kayılmış durumda.³ Dahası İtalyan yazar (ayrıca dilbilimci, felsefeci) *Umberto Eco* gibi, izleyiciyi televizyonlarının önünde kuruldukları koltuklarından başlatacakları bir “gerilla savaşı”na çağırınlar da mevcut...

Bunun arkasında ise; yukarıda sözünü ettiğim, “iyimser” ile “kötümser” yaklaşımların dışında konumlanarak, onları başta teknolojiyi birincil/temel belirleyici etmen olarak gören indirgemecilikleri (*techno-determinism*) olmak üzere, çeşitli açılardan sorgulayan bir yaklaşımlar dizisi yatıyor. Bu yaklaşımlar dizisinin faklı temsilcilerinin savları ise şöyle özetlenebilir. Her şeyden önce, toplumu etkilediği söylenen medya, toplumun dışında/üstünde bir şey değil, dolayısıyla medya ve toplum ilişkisi dediğimizde bunu, bütün benzeri kavram çiftleriyle ilgili olarak yaptığımız gibi bir dışsallık ilişkisi olarak düşünmememiz gerekli. Yani, Beybin Kejanlıoğlu'nun Medya ve Toplum ki-

³*BİA Habercinin Elkitabı* dizisinin birincisi *Medya ve Toplum*'da medyanın “etkisini” olduğu kadar, bu varsayılan “etkinin” mevcut yaklaşımlar tarafından tartışılma biçimlerini de sorunsallaştıran çalışmalarla karşınıza çıkmıştık. Dolayısıyla konuyla ilgili bir hatırlama için, sözü edilen kitapçıktaki, Halil Nalcaoğlu, Ayşe İnal ve Beybin Kejanlıoğlu imzalı yazılara yeniden bakabilirsiniz.

tapçığımızdaki “Medya ve Toplum İlişkisi ile Küreselleşmenin Yerel Medyaya Sunduğu Olanaklar” başlıklı yazısında söylediği gibi; “toplumdan yola çıkarak medyayı, ya da medyadan yola çıkarak toplumu anlayabiliriz” ancak bunu ikisi arasında bir karşıtlık değil, karşılıklılık varsayarak yapabiliriz. Dolayısıyla, medyayı üzerine “iyilik” ya da “kötülük” senaryoları kurulacak bir üst belirleyen olarak gördüğümüzde, iletişim teknolojilerinin (ve medyanın) nihayetinde o toplumun bir parçası olan insanlarca kullanıldığını gözden kaçırıyoruz, başka ifadeyle **teknolojik indirgemecilik yanılığine** düşüyoruz.

Diğer yandan, yeni iletişim teknolojilerinin sunduğu imkânlarla erişimleri katlandığı ölçüde “medyanın içeriğinin, ‘küresel’ (ABD ve Batı merkezli olarak anlayın) tekellerin bütünleşik çıkarları doğrultusunda tektipleştiği, böylelikle yerel ya da ulusal kültürlerin yok edilerek yutulduğu” iddiasını sürdürdüğümüzde, ulusal ya da yerel kültürlerin hiç bir zaman türdeş olmadıklarını, her zaman melez (*hybrid*) bir nitelik taşıdıklarını unutmuş görünüyoruz. Nitekim, bu düşünce dizgesini takip edenler, medyanın -giderek ivmesi artan oranda- **“kültürel melezleşme”**ye yol açtığını söylüyorlar.

Ayrıca, medya yeni iletişim teknolojilerinin sağladığı imkânlar ölçüsünde, toplumlar/kültürler arasında yeni karşılaşmalarla buluşma ve karşılaşmalara neden oluyor, bunun sonucunda da yeni kültürel melezleşme formlarının yanında, yeni kültürel/siyasal direniş biçimleri de ortaya çıkabiliyor. Bazı örnekler vereyim: Güney Afrika’daki siyahların dünyadaki son (“sistemik” olarak) ırkçı beyaz azınlık yönetimine karşı verdikleri savaşın yaşayan efsanesi *Nelson Mandela*, 1995’de yazdığı otobiyografisinde, yıllar sonra gittiği Kanada’da, *Inuit*’ler tarafından

nasıl coşkuyla karşılandığını anlatıyor⁴. Çünkü, *Inuit*ler başka türlü karşılaşma imkânları olmayan Güney Afrikalı Siyahların verdikleri özgürlük mücadelesinden televizyon aracılığıyla habeleniyorlar; ve bu mücadeleyi, kendilerinin Kanada'daki sisteme karşı verdikleri siyasal haklar ile toprak mücadelesiyle ilişkilendiriyorlar ve hem güç alıyorlar Mandela'nın başını çektiği direniş hareketinden, hem de ona güç katıyorlar.

Ya da yine, Türkiye'deki Bergamalı köylüler, Latin Amerika'daki benzeri hareketlerden esinlenerek harekete geçebildiler, Yeşil Barış (*Greenpeace*) hareketi tarafından desteklenip, başka başka benzeri direnişlere de esin kaynağı oluşturabildilerse; bunları hep medyanın sağladığı zaman ve mekan sınırlarını aşarak cereyan eden **karşılaşmalara** borçluyuz. Meksika'daki topraksız yerli/köylü hareketi, Zapatistalar'ın vermiş olduğu mücadele bütün dünyadaki muhaliflerden bir destek bulup, benzeri hareketlere esin kaynağı oluşturduysa eğer, bunu, diğer araçların yanında, interneti çok etkili biçimde kullanabilmeleri sayesinde gerçekleştirdiklerini biliyoruz.

Yani, "**yeni iletişim teknolojilerinin hayatımızı ve dünyayı nasıl değiştirdiği**" sorunu, bu teknolojilerin bize sağladığı imkanlar kadar, "**bu imkânların kimler tarafından, ne için ve nasıl kullanıldığıyla**" ilgili bir sorun. Çünkü, yeni iletişim teknolojilerini özgürleştirici hedefler için kullanacaklar ya da daha fazla baskı ve kontrol için kullanacaklar da, bizleriz. Ancak biliyoruz ki, bu "biz/insan" kategorisi günümüzün birbirini çarpaz kesen ya da örtüşen eşitsizliklerle yarılmış, dolayısıyla belirli toplumsal, siyasal/ideolojik, kültürel, ekonomik ayrıcalık ya da yoksunluklarla birbirinden farklılaşmış kesimlerini anlattığı,

⁴ *Inuit*'ler Kanada'da yaşayan ve bize "Eskimo" oldukları söylenen halkların, kendilerine verdikleri isim.

kendi içinde “ötekiler”i de barındırdığı ölçüde, yeni iletişim teknolojilerinin sunduğu imkânlar da mevcut hegemonik iktidar/güç ilişkileri içinde hep “sahipler”den yana, “yoksunluk çekenler” aleyhine tercihlerle kullanılıyor.

Ek olarak, iletişim teknolojileri ile onun sunduğu imkânların (haber/bilgi vs.) hepsi birer ticari *meta* konusu, bu arada henüz tam olarak hiç kimseye ait ol(a)mayan, dolayısıyla herkeşe aitmiş gibi kullanılan ve de her türlü bilgiyle haberin serbestçe aktığı bir kamusal ortam olarak neredeyse kutsanan İnternet de hızla ticarileşmekte. Ancak neyse ki, belki dokusu gereği en çok internet buna izin veriyor ama, diğer iletişim teknolojileri de her zaman onları kullananlara/kontrol edenlere “yar” olmayacak “özgürleştirici” potansiyeller taşıyor. Nitekim *BİA Habercinin Elkitabı* dizisinin farklı kitapçıklarında farklı yazılarda radyonun, gazetelerin, hatta televizyonun -yani artık geleneksel sayılabilecek teknolojilerin- nasıl böyle kâr elde etmek amacı dışındaki alternatif kullanımlara açıldıklarıyla ilgili örnekler bulabilirsiniz.

Peki medya ya da iletişim teknolojileri bizi hiç etkilemiyor mu? Esas olarak bu sorunun cevabını *Medya ve Toplum* kitapçığımızda vermeye çalışmıştık. Burada bir tekrar yaparak, medyanın, toplumun dışında/üstünde bir şey olmadığı ölçüde, düşünce ve davranışlarımızın bir üst belirleyen olarak görülemeyeceğini; buna karşılık medya mesajlarının bize hayatı anlamlandıracağımız bir harita, referans çerçevesi sunduğunu hatırlatayım.⁵ Bir de vurgulama yapayım; medyanın bize sunduğu harita ya da çerçeveyi kuranlar, oluşturanlar da bu toplumun dışında değiller, zaten bu “kurma” işi de öyle mekanik

⁵ Bu konuda *BİA Habercinin Elkitabı* dizisinin birinci kitabı *Medya ve Toplum*'da yeralan Halil Nalcaoğlu, Ayşe İnal, Beybin Kejanlıoğlu, Mine Gencil Bek imzalı yazılara bakabilirsiniz.

ve iradi olarak gerçekleşmiyor. Gazeteciler dahil, hepimiz toplumsallaşma sürecinde (evde, okulda, askerde, iş hayatında) hegemonik ideolojinin/söylemin içine, çeşitli müzakere ve uzlaşımrlarla yerleşiyor, onu belirli bir biçimde içselleştiriyoruz. Dolayısıyla sadece medya sorumlu tutulamaz, hayatı anlamlandırma biçimimizin oluşmasından. Sonuç olarak medyanın mesajları, farklı farklı kurumlardan (aile, eğitim vb.) gelen mesajlar birbiriyle örtüştüğü ölçüde, anlam dünyamızın sınırlarını çiziyor, onun içini doldurmamızda etkili oluyor.

Ancak bu arada, medyanın ya da iletişim teknolojilerinin etkileri konusunda, “teknolojik indirgemecilik” hatasına düşmekle eleştirdiğim (“iyimser” ya da “kötümser”) yaklaşımlar karşısında mesafeli durmakla birlikte, bunların söyledikleri arasında önemli bulduğum bir noktayı da vurgulamalıyım. Çünkü medyanın bu yukarıda saydığım dolaylı etkilerinin yanı sıra bir de, doğrudan etkileri var; o da genel olarak gündelik pratiklerimiz, hayatı deneyimleme biçimlerimiz üzerindeki etkisi.

Nasıl bir etki mi bu? Eskiden, işe gitmeden önce gazete okunurdu, şimdi uyanılır uyanılmaz hemen televizyon açılıyor, haber özetleri alınıyor. Yetmedi işe gidildiğinde, eğer bilgisayar ve internet bağlantısı varsa, haberlere bir de oradan bakılıyor, elektronik posta kontrol ediliyor. Gazetenin okunması -haber ayrıntılarının alınması- sonraya saklanıyor. Evdeki, isteki gündelik ritüellerimiz, gündelik ritmimiz, ev içi, arkadaşlararası, komşuluk vb. ilişkilerimiz bu teknolojilere hayatımızda ayırdığımız yere göre belirleniyor. Bankaya gitmeden, evden telefon ya da internet aracılığıyla işlem yapılıyor -benim gibi bunu beceremeyenler epey çok, ama olsun!-. Cep telefonu aracılığıyla, bir dizüstü bilgisayarı aracılığıyla, tren yolculuklarında, hava alanlarında beklerken “iş bağlanıyor”. Televizyon yüzünden bir dö-

nem *telesafirlik* ortaya çıkmıştı hatırlayın, şimdi “Asmalı Konak”ın son bölümü yayınlanıyorsa, hiçbir şey kaçırılmasın diye kimse sokağa çıkmıyor, akşam yemek saati ona göre düzenleniyor vb... Olimpiyatlarda maraton, atletler için uygun saatlerde değil, küresel ölçekli seyircinin ekran başında en çok toplanabileceği saatlerde koşulacak şekilde planlanıyor ki, *reyting* fazla olsun, sponsorların kârı artsın. Bu arada aşklar da değişiyor, chat yaparken aşık olunuyor, ya da elektronik postayla yazılan mektuplarla, ya da daha “pratiği” cep telefonlarına atılan mesajlarla aşık olunduğu itiraf ediliyor, kimse bunun için artık postacı yolu gözlemiyor. Bütün bunlar bizi, yukarıda görüşlerine mesafeli durduğumu söylediğim yaklaşımların, en popüler şekilde McLuhan’ın “**ileti bizzat aracın kendisidir**” (*medium is the message*) cümlesi tarafından özetlenen iddiasına belirli bir dereceye kadar hak vermeye götürüyor. İddia ise şu; kullandığımız aracın özellikleri onunla gönderdiğimiz mesajın niteliğine de yansıyor, onu her araç başka türlü kuruyor. Dolayısıyla, medyanın etkisi iletinin/mesajın içeriğinden çok, aracın özelliğinden kaynaklanıyor.

Peki, hangi araç teknolojisi, en etkili iletiyi veriyor? Bu anlamda bakılırsa televizyon en etkili araç; çünkü, gördüğümüze inanırız ya (Özcan Yurdalan, *Gazetecilik ve Habercilik* kitapçığındaki yazısında, “önce ‘görme’ vardı” diyor); televizyon da bize gösteriyor, oradaymışız, tanıkmişiz duygusu veriyor. Ne diyoruz örneğin? “Televizyonda **gördüm**, çok kötü bir kaza” Bu her zaman “gazetede okudum” ya da “radyoda işittim”den daha çok “gerçeklik” duygusu veren bir ifade. Mesajın/iletinin gücünün araca bağlı olduğunu kabul edenlere göre; örneğin, televizyon olayları aralarındaki illiyet bağını koparıp, parçalayarak sunuyor, bunun da anlamlandırma pratiklerimiz üzerinde parçalayıcı etki yarattığı söyleniyor. Sinemaya gittiğimizde

“esas film” başlamadan önce, vizyona girecek filmlerden parçalar izliyoruz ya önce, onun gibi. Ancak eğer seçici bir izleyici değilseniz “esas film” hiç başlamıyor televizyonda. Dolayısıyla doyum, haz hep erteleniyor. Ama hep de gelecek diye bekleniliyor, karşısına kilitleniliyor. Belki en tipiği video klipler olmak üzere, televizyon mütemadiyen bizi bir süre sonra aralarında illiyet bağı kuramaz olduğumuz görüntülerle bir imgeler bombardımanına tutuyor. Böylece, nasıl küçük çocuklar sürekli videoklip yayınlayan kanalların dikkat toplamalarını engelleyen, giderek de otistik eğilimler yaratan etkilerinin tehdidi altında larsa, yetişkinler de **anlamlandırma yetilerini kaybetme** tehdidi altındalar.

Nitekim Fransız sosyolog Jean Baudrillard’a göre bu yüzden televizyon **büyük bir kara delik**.. Anlamı yutan, içe patlatan, toplumsalın sonunu getiren, “gerçeklik” duygumuzu kaybetti- rirken bize “**hipergerçek**” sunan koca bir kara kutu. Hipergerçeklik ise Baudrillard’ın kullanımında, “gerçek” (örneğin savaş) ile “gerçeğin taklidi” (örneğin televizyonun bize savaş diye gösterdiği) arasındaki farkın öneminin ortadan kalktığı, taklidin (televizyondaki savaşın/savaş simülasyonunun), **gerçeğin kendisinden daha gerçek** haline getirildiği durumu anlatıyor. Değil mi ki, 1991’deki Körfez Savaşı’nda, televizyon ekranlarından bize suna suna savaş mağduru diye, (aslında çok daha önceden ve Fransa sahillerinde) petrole bulanmış bir karabatağın görüntülerini sundular; değil mi ki, CNN muhabiri, Bağdat’ın bombalandığı anı bütün dünyaya naklen duyururken, Bağdat göklerinin halini, “havai fişek” gösterisine benzetti; ve nihayet değil mi ki, biz de televizyonlarımızı her akşam kapatırken, bu görüntüler ve daha niceleri üzerinden “savaşa tanışım” (çünkü “gördüm öyle değil mi?”) hissiyatıyla yatağımıza

uyumaya gittik; **savaşın bu simülasyonunu, gerçekten daha gerçek (hipergerçek) bildik**. Bu yüzden de “aslında” Baudrillard’ın dediği gibi “bu savaş hiç olmadı”.

Baudrillard, örneklerini daha çok televizyon üzerinden veriyor, ama söylemek istediği, endüstriyel dönemi simgeleyen “üretim” yerini alan “sembolik yeniden-üretim” (insan dahil herşeyin kopyalanabildiği, her şeyin kodlanabildiği) bilgisayarlaşma, dijitalleşme çağında; “gerçek” ile onun “taklidi/simülasyonu/kopyası” arasındaki farkın yok olduğu. Dolayısıyla artık büyük ölçüde medyanın temsilleri (simülasyonlar) üzerinden deneyimlediğimiz dünyada, “iyi” ile “kötü”yü birbirinden ayırt edemez, neyin “doğru” neyin “yanlış” olduğuna karar veremez duruma geldik (Örneğin, en basitinden, hangi deterjanın “daha temiz” yıkadığını ya da “daha beyaz” yıkamanın temizlikle aynı şey olup olmadığını bilebiliyor muyuz?). Baudrillard’ın temsilcilerinden birisi olduğu bu düşünme çizgisi kanımca, şimdiye kadar diğer kitapçıklardaki yazılarda ve yukarıda “sorunlu” kabul edilerek tartışılan; “medyanın, davranışlarımız, düşüncelerimiz, özetle dünyayı anlamlandırma ve deneyimleme biçimlerimiz üzerinde güçlü doğrudan etkilere sahip olduğu” iddiasını içinde barındırıyor. Ek olarak yeni iletişim teknolojilerine (dijitalleşmeye vb.) atfettiği güçle, yukarıda değindiğim teknolojik indirgemeciliği tekrarlıyor. Son olarak, “gerçek” ile onun “taklidi” (kopyası) arasındaki farkın yeni teknolojilerin neden olduğu simülasyonlar çağında ortadan kalktığını söylerken, eskiden bunun böyle olmadığı da varsayılmış oluyor. Yani eskiden kopyanın/taklidin arkasındaki “gerçeğe” ulaşılabilirdi, şimdi artık ulaşılamaz. Eskiden “gerçek bilinebilirdi” şimdi bilinemez. Ya da “anlam öldü”.

Oysa, *Gazetecilik ve Habercilik* kitapçığımızda yer alan Çiler Dursun imzalı yazı ile bu kitapçığın Önsöz'ündeki tartışmalardan sonra biliyoruz ki, "gerçek" dediğimiz, zaten hep bir (işitim ve/veya görmeyle ilgili) araç ile dolayımlanan, kavranan bir şey. O halde, yeni teknolojilerin hiç bir zaman tam nüfuz edilemediğini, ancak dolayım ile kavranabildiğini söylediğimiz "gerçek" ile ilişkimiz üzerine bir etkisi olduysa eğer bu; "gerçeğin (artık) bilinemez hale gelmesi" değil, "gerçeğin (artık) daha farklı farklı yüzleriyle bilinebilirliğinin artması" biçiminde ifade edilebilir. Yani pekâlâ "anlamın ölümünden" ziyade, "anlamın çoğalmasından" söz edilebilir. Bu da, (gazeteciler olarak) "gerçek" diye sunacağınız, "anlam" diye yakaladığınızla ilgili olarak taşınması gereken **etik ve politik sorumluluğun artması anlamına gelir.**⁶

Asıl meselemiz olan "haber" ile ilgili olarak sorarsak; acaba yeni teknolojilerle birlikte habere atfettiklerimiz ("gerçeklik, doğruluk, kesinlik, dengelilik" vb.) ile haberin nitelikleri, hatta tanımını değiştirmiş olabilir mi? Ek olarak, yeni teknolojiler "etik ve politik olarak sorumlu gazetecilik/habercilik" tanımını nasıl ve neden genişletti?

Bu kitapçık yeni iletişim teknolojilerinin -artık adını da koyayım- bilgisayar ve internet teknolojisinin yerel medyaya sunduğu olanaklar ile, bu teknolojilerin gazeteciliği/haberciliği nasıl değiştirdiğine ilişkin olarak BİA Yerel Medya Eğitim Programları çerçevesinde gerçekleştirilen sunuş metinlerini bir araya getiriyor. Dolayısıyla ikili bir amacı var. Bir yandan, yeni iletişim teknolojilerinin sunduğu imkânları ortaya koyarak,

⁶ Gazetecinin "etik ve politik sorumluluğu" konusundaki tartışma için, "BİA ve BİA Eğitimi Üzerine" başlıklı yazım ile, *BİA Habercinin Elkitabı* dizisinin ikinci kitapçığındaki Önsöz'e ve Süleyman İrvan'ın aynı kitapçığındaki yazısına bakınız.

bunların habercilik yaparken nasıl kullanılacakları konusunda bilgilendirmek. Bağlı olarak yerel medyadan katılımcıları, yeni iletişim teknolojilerini alternatif yaratıcı kullanımlarla ilgili olarak özendirmek. Diğer yandan, haberin ve haberciliğin/gazeteciliğin nasıl değiştiği konusunu tartışmak. Ancak yukarıda belirttiğim son husus; “yeni iletişim teknolojilerinin, gazetecinin etik ve politik sorumluluğunu neden ve nasıl artırdığı” meselesi bu kitapçığın konusu değil. Buna sadece Ümit Atabek’in yazısında bir değini var, dolayısıyla yapmak istediğimiz daha çok, böyle bir soru/n ile bir kez daha yüzleşmek.

Kitapçığın ilk sunuş metni, Ümit Atabek’in ve **“Yeni İletişim Teknolojileri ve Yerel Medya için Olanaklar”** başlıklı. Atabek’in yazısı, teknoloji üzerine konuşmanın, teknolojiden -ben dahil, pek çoğumuzun yaptığı gibi- korkmamanın önemine dikkat çekerek başlıyor. Çok da iyi yapıyor; çünkü, sadece teknolojiden değil, anlamayacağımızı sandığımız şeyler karşısında her geri çekiliş, ya da duyulan korku aslında hayatımızı anlamlandırma çabasından büsbütün vazgeçiş, bizim adımıza yapsınlar diye bu alanı başkalarına terkediş. O halde Atabek’in yaptığı ayrımla *teknik*ten (bir şeyi yapmanın bilgisi) anlayamayabiliriz, anlamak zorunda da değiliz gereksinim duymuyorsak, ama *teknoloji*den (bir şeyi yapmanın toplumsal bağlamı) anlamalı, üzerine de konuşmalıyız. Dolayısıyla Atabek’in yazısı, teknolojinin, tıpkı, ekonomi gibi, matematik gibi, sıradan insan tarafından kolayca kavranamaz/anlaşılabilir olmanın arkasına sığınmasına izin veren “kutsal halesini” ortadan kaldırıyor. Bu arada aynı şeyi, henüz on küsur yıllık bir tarihi olan “internet” etrafında yaratılan “hale” için de yapıyor. Çünkü internetin özgürleştirici potansiyelinden dem vurup, onun üzerine bir “yeryüzü cenneti” kuranlar var. Aynı şekilde “ger-

çek” demokrasinin internet ile gerçekleşeceğine inananlar epey çok. Oysa Atabek’in haklı olarak söylediği gibi, bugün internete atfedilenler, dün ilk ortaya çıktıklarında gazeteye, radyoya, televizyona, videoya da atfedilmişti. Ve bunların elbette özgürleştirici kullanımları oldu, olmaya da devam ediyor, ancak bu teknolojilerin yaygın kullanım biçimine bakıldığında durumun hiç de, öngörüldüğü gibi olmadığı da biliniyor.

Atabek’in çabası, interneti “önemsiz”leştirmekle ilgili bir çaba değil, onun ne olup ne olmadığını yerine oturtmakla ilgili bir çaba. Başka ifadeyle sorunun belirli bir tekniği (interneti) kullanabilmekte değil, onun teknolojisinde olduğunu söyleyerek, o tekniğin toplumsal olarak nasıl bağlandırdığı ya da anlamlandırıldığı konusuna dikkatimizi çekiyor. Dolayısıyla Atabek internete yaklaşırken çoğunlukla içine düşülen, yukarıda teknolojik indirgemecilik olarak nitelediğim yanılgıya işaret ediyor. Özetle internet önemli imkânlar sağlayan bir buluş, ama **kimler tarafından ve ne amaçlarla kullanılacağı** da önemli.

Nitekim Atabek, internetin bir yandan bir çok diğer teknoloji gibi, ilk olarak askeri amaçlarla kullanıldığını, diğer yandan da, hızla ticarileşmekte olduğunu, dahası durmaksızın yeni bir kontrol/sansür çabalarına konu olduğunu hatırlatıyor. Neyse ki, bu sonuncuyla ilgili iyi bir haber var; internet onu kullanan insan ortadan kaldırılmadığı (!) sürece bütünüyle sansür edilemiyor; filtrelenebiliyor, *hack*lenebiliyor vs. ancak her zaman teorik olarak başka bir sunucuya geçebilmek mümkün. Her zaman yeniden “konuşmaya” başlamak mümkün. (İkinci Irak Saldırısı sırasında Katar’dan yayın yapan El Cezire televizyon kanalının internet sayfası *hack*lenmiş, ancak hemen yeni bir sunucu üzerinden devreye girmişti). Dahası yakında bir hat da

gerekmeyecek internet erişimi için, dolayısıyla ikinci iyi haber de şu; internet sadece herkes tarafından erişebilir bir teknoloji değil, internette herkes, herkes olabilir. Bu anlamda genel olarak medya için özellikle de televizyona atfedilen; “zaman ve mekan sınırlarını kaldırmak” söz konusu olduğunda, bunun için internetten alası yok. Üstelik daha fazlası da var; İnternet teknolojisi size, **istediğiniz kimlikle ve istediğiniz yerde olmanıza izin veriyor**. İşte internetin özgürleştirici yanına vurgu yapanların en büyük dayanaklarından birisi bu. Feminist kadın araştırmacılar bu yanını çok seviyorlar internetin. Kamusal alanda konuşmasını bırakın, bu alana çıkmasına bile izin verilmeyen kadına, internet ortamının önemli bir kamusalılık sağladığını düşünüyorlar. Ayrıca evinden ayrılmadan işini yapabilmesine imkân sağlayacağı için, istediği an, olamadığı birisi olmasına (hepimiz *chat* yaparken bir başkası olmuyor muyuz!) izin verdiği için onu özgürleştirici buluyorlar. Oysa kimi diğer araştırmacılar, aksine sanal dünyada gerçekleşen bu kimlik ve yer değiştirmelerin, hiç de özgürleştirici etkileri olmadığını, kullanıcıyı en fazla ihtiyacı olan şeyden; “gerçeklikten” kopardığını, böylelikle en fazla diğer birçok medya gibi, **özgürlük yanılması** yarattığını iddia ediyorlar (Yeniden, “gerçek”ten ne anladığınızla ilgili bir tartışma!).

Ümit Atabek, internetin özelliklerini sıralarken, giderek ucuzlayan bir teknoloji olduğunu söylüyor ki, bu da bir başka iyi haber. Bu arada internetin yer/uzam ve zamana ilişkin tanım ve deneyimlerimizi değiştirdiğini vurgularken, bizi ilgilendirecek bir soru da soruyor: Acaba internet ortamını kullanan bir yerel radyo ve yerel gazete, artık teorik olarak bütün coğrafi sınırları yok sayan bir erişirliğe sahip oluyorsa, onları hâlâ daha “yerel” saymaya devam edebilir miyiz? Buna ancak, yeni teknolo-

jilerin *zaman ve yer*e ilişkin algı ve deneyimlerimizi, dolayısıyla “küresel” gibi, “yerel” tanımımızı da değiştirdiğini, yerelliğin artık belirli coğrafi sınır ile tanımlanabilir olmaktan çıktığını, yani özetle internet üzerinden “küresel” erişilebilirliğe sahip hale gelen bir yerel radyonun, örneğin *Radyo Metropol*ün (Mersin) hâlâ daha, içeriğine bağlı olarak “yerel” nitelik taşıdığını söyleyerek cevap verebiliriz.⁷

İnternetin bir başka özelliği ise, bütün diğer medyanın özelliklerini kendinde birleştirebilmesi; ya da bir sonraki yazıda Hakan Tuncel’in söyleyeceği gibi, **iletışim teknolojileri arasındaki yöndeşmeyi** barındıran bir araç olması. Nitekim internetin geleneksel medyanın yerini almak anlamında “alternatif” olacağını söyleyenler, onun bu aynı anda hem kulağa, hem göze seslenen yanıyla, karşılıklı etkileşime izin veren yanını öne çıkarıyorlar. İzleyici/dinleyici/okuyucuyu, geleneksel medya karşısında sahip olduğu edilgin kullanıcı/tüketici rolüyle yetinmekten kurtarıp; “kendi gazetesinin, radyosunun, televizyonunun yapıcısı olmak gibi etkin bir role davet ettiğini söylüyorlar. Böylelikle gazeteciliğin/haberciliğin geleneksel medyanın sahip olduğu gazeteci/okuyucu; sunucu/dinleyici, yapımcı/izleyici gibi hiyerarşik ilişki dizgesinin dışına çıkmasını sağladığını ekliyorlar. Diğer yandan, internetin bir merkez geiktirmeyen, hiyerarşiyi yok eden, öte yandan ilmek ilmek çoğalarak yayılan “ağlar-arası ağ” niteliğini de yine bu yöndeşmeye borçluyuz⁸.

⁷ Yeni iletişim teknolojilerinin yer ve zaman’i algılama ve deneyimleme biçimimiz üzerindeki etkisi ile yerelliğin günümüzde kazandığı yeni anlam konusunda *BİA Habercinin Elkitabı* dizisinin birinci (*Medya ve Toplum*) ve beşinci (*Radyo ve Radyoculuk*) kitapçıklarında yer alan Nilüfer Timisi ve Sevda Alankuş imzalı yazılara bakılabilir.

⁸ *Guattari* ile *Deleuze*’ün aslen radyoya atfettikleri “moleküler devrimci güç” konusunu *Radyo ve Radyoculuk* kitapçığımızın Önsöz’ünde işlemiştim, oraya bakabilirsiniz. Burada bir ekleme yaparak, bugün interneti alternatif/radikal potansiyeliyle kullananların esin kaynaklarından birisinin yine bu düşüncülerin görüşleri olduğunu da belirteyim.

Atabek internetin “ortak bir anlatı alanı” olarak herkese ait olduğunu (olması gerektiğini), bu nedenle de bildiğimiz anlamda bir sahiplik yapısına izin vermediğini söylüyor⁹. Sonuç olarak Atabek’in internete dair olarak sıraladığı bütün bu özelliklere, internetin dokusunda bulunan ikili yan hesaba katılmadan yaklaşıldığında, sahiden de onun etrafında bir hale oluştu-
rup, sonra da büyümesine kapılmak mümkün.

Nitekim, Atabek’e göre halihazırdaki kullanımına bakıldığında, yaygın medyada sevmediğimiz ne kadar şey varsa, internete bulaşmış durumda olduğunu görüyoruz. Öncelikle internet hızla ticarileşiyor; henüz yeterince kârlı bir alan değil, ama uluslararası tekeller “ya ileride kârlı olursa” diye, şimdiden burayı da parsellemeye başlamış durumdadır. İşte bazı örnekler; Peru’da bir kooperatif, köylülere ucuz internet erişimi sağlamak üzere girişimde bulunuyor, ancak yakın zamanlarda özelleştirilmiş olan “Ulusal” telefon şirketi kendileri halihazırda ticari bir internet hizmetini hayata geçirmeye çalıştığı için bunu reddediyor. ABD’de, 1995’de yapılan bir düzenlemeyle, internet hükümet kontrolünden, özel sektörün kontrolüne geçiyor. Daha önce 1993’de ise, *NSI* adlı bir Amerikan şirketine İnternet ortamındaki kullanımı kayıt etme yetkisi verilmiş (hani web’de adresler, *.gov*, *.org*, *.com* diye bitiyorlar ya bunların tespiti, kaydı ve ücretlendirilmesinden söz ediyoruz), yani kendinize ait bir *domain/yer* istiyor ve bunu da adınıza kaydettirmek istiyorsanız, ücret ödemelisiniz. Yani internet ortamının sömürgeleştirilmesi için geriye gün sayılıyor.¹⁰ Biliyoruz ki, eko-

⁹ Ancak biliyoruz ki, radyo ve televizyon için de bunlar söyleniyor: “soluduğumuz havayı dolaşısıyla herkese ait/kamusal olması gereken alanı kullandığı için” ticaret-dışı kalması, kamunun denetiminde olması gerektiği savunuluyordu. Ancak elektronik medya alanı pekâlâ ticarileşmişti.

¹⁰ Bu örnekleri ve internet alanının sömürgeleştirilmek üzere gün sayıldığı iddiasını *Tuğrul İler’in* (2003) “Colonising Cyberspace: Is The Internet/WWW The New Commons Under Threat of Enclosure?” başlıklı yazısından aldım (bkz.: *Globalization: Transcultural Issues in the New World Order*, Ed. P. Remington, İzmir: Ege University Pub. 32-44).

nomik çıkar merkezleri internet ortamını sömürgeleştirmedilerse bu, onu henüz “yeterince kârlı” bulmamalarıyla ilgili. Öte yandan siyasal çıkar merkezleri de bu alanı denetleme arzusundan kolay vazgeçeceğe benzemiyorlar. Demek ki, internet ortamı üzerindeki sahiplik ve denetim mücadelesi, önümüzdeki yıllarda iyice hızlanacak, yeni hegemonik ve karşı-hegemonik mücadelelerin alanı olacak.

Özetle söylenirse, internetin tek başına varlığı onu alternatif, radikal olarak farklı bir araç kılmaya yetmiyor. Çünkü, internetin ikili bir dokusu var. Önemli olan bu özgürleştirici dokusunun öne çıkıp çıkmayacağı. Yani sorun bir kez daha gelip, İnternet’in kimler tarafından ve nasıl kullanılacağı konusunda düğümleniyor. Ayrıca, diğer teknolojiler gibi internetin teknik imkânlarının “alternatif” kullanımında da, **önemli olan içerik, yani ne söylemeye çalıştığınız**. Bu anlamda da, ortada “politik bir tercih” ya da iradeyle ilgili bir durum var. Nitekim Atabek, yazısını, internetin böyle alternatif/radikal potansiyeliyle kullanımına örnekler vererek tamamlıyor¹. Verdiği örneklerden birisi de **BİA**. Ayrıca Atabek’in yazısının sonunda, yazarın internet konusuna yaklaşımını netleştiren bir tartışma bölümü de bulabileceksiniz.

Sonuç olarak Ümit Atabek’in yazısı, internetin dokusuyla ve sağladığı imkânlara ilişkin bir “sorun” ortaya koyarak, bunu tar-

¹ Bu “ortak anlatı alanı” da “sömürgeleştirilip” elimizden alınırsa ne olur bilmiyoruz ama, neyseki şimdilik internetin alternatif kullanımına sayısız örnek verebilecek de durumdayız. Hemen hatırlayalım, “karşı-küreselleşmeci” hareketlerin bütün o, on binlerce kişiyi seferber ederek eşanlı olarak gerçekleştirdikleri eylemler için en yaygın olarak kullandıkları araç, internet. Ayrıca “kurumsal” alternatif kullanım örnekleri de var. İtalya’da Bologna, ABD’de de, Blackburg Belediyeleri 1990’larda kentlerinde yaşayan insanlara ücretsiz olarak internet erişimi sağlıyorlar, çünkü İnsan Hakları Beyanname’sinin 19. maddesi: “Herkesin herhangi bir erişim ve medya sınırlaması olmaksızın enformasyon/bilgi ve düşünceleri araştırma, bunlara ulaşmak ve paylaşmak hakkına sahip olduğunu söylüyor”. (bkz: Tuğrul İlter, *ag.m*, s.35)

tışacağımız bir teorik konum sunan bir çerçeve yazısı. Yani, Atabek'in yaptığı ayrımla söylersem; daha çok internetin teknolojik boyutu (toplumsal bağlamı) üzerine yoğunlaşıyor ya da bu boyutun önemine dikkatimizi çekiyor. Buna karşılık kitapçığın diğer yazıları ise, esas olarak yeni teknolojilerin yerel medyaya sağladığı teknik imkânlar üzerine yoğunlaşıyorlar. Yani bunları nasıl içeriklerle kullanılabileceği ya da kullanılması gerektiği sorunu daha çok metinlerin satır aralarına kayıyor. Bu arada haber ve haberciliğin nasıl değiştiği sorusuna da cevap vermeye çalışıyorlar. Bu bağlamdaki ilk yazı da S. Hakan Tuncel'in "Yeni İletişim Teknolojilerinde Yöndeşme ve Yerel Medya" başlıklı yazısı.

Tuncel, yazısında "yöndeşmiş" (*convergent*)¹² teknolojilerin en "popüler" olanlarından bir tanesi olan internetin, yerel medya tarafından bilgi toplama, üretim/yapım ve dağıtım/yayın aşamalarında nasıl kullanılabileceği üzerine yoğunlaşıyor. Tuncel'in yaptığı önemli bir saptama var; "yeni iletişim teknolojileri" deyince belli bir teknoloji ya da teknolojiler grubundan çok, bir gelişmeyi anlamalıyız. Bu gelişmelerden birisi de, **yöndeşme** olarak ifade edilebilir. Sağladığı şey de, metin, ses, video, grafik, fotoğraf, müzik gibi her tür iletişim ögesinin, daha önceden mümkün olmayan yeni mecralar (Örneğin; *web siteleri*) da dahil olmak üzere yayınına ve bunun coğrafi sınırlar dinlemeksizin erişimine izin vermesi. Bugün artık 1980'lere kadar üç ayrı alan olarak akan yayıncılık, telekom ve bilgi-işlem sektörleri içi-

¹² İnternet üzerine yazı yazmanın bir gücüğü var, o da henüz çok yeni ve bütünüyle -diğerleri gibi ithal- olan bu teknolojiye ilişkin sözcükler ile Türkçe karşılıklarının henüz yerine oturmamış olması. "Convergence" sözcüğü bunlardan bir tanesi, Tuncel, onu "yöndeşme" ile karşılıyor, oysa diğer yazılarda başka karşılıklarıyla da karşılaşacaksınız. Çünkü sözcük seçimlerine müdahale de bulunmak istemedik. Ayrıca, bazı kelimelerin Türkçe karşılıkları bulunmakla birlikte, hâlâ daha İngilizceleri de yaygın olarak kullanımda. Bu yüzden biz çoğu durumda ikisini bir arada kullanmayı tercih ettik.

çe geçmiş bir durum sergiliyorlar, bu da sürekli olarak yeni teknolojik araçlar ile yeni imkânlar karşımıza çıkarıyor.

İnternet o zaman, 1980'lerden itibaren başlayan yöndeşmenin sonuçlarından bir tanesi (ATM makinaları, sayısal televizyon, mobil internet erişimli cep telefonları ise diğerleri). Ayrıca öyle görünüyor ki, internet eskirken, iletişim alanındaki "yeni" diyebileceğimiz araçlar da bu yöndeşmeye bağlı olarak ortaya çıkacak. Ancak kanımca bu, iletişimin farklı sektörleri arasında hiç olmadığı kadar mülkiyet yoğunlaşması (yeni birleşmeler) getirecek, başka ifadeyle tekelleşmeyi hızlandıracak bir süreç.

Tuncel'e göre, internetin genel olarak yaygın medyaya ancak ekonomik kaynakları daha kıt olan yerel medyaya sunduğu en önemli imkânlardan birisi, **bilgi toplama**. Çünkü internet bilgiye erişimde büyük bir zaman ve para ekonomisi sağlıyor. Üretim/yapım aşamasında internet teknolojisi, "**yerinde yapım**" ve "**dağıtık yapım**" ile "sanal haber merkezi" oluşturulmasını mümkün kılıyor. Yani bu sonuncusu üzerinde durursak, İnternet erişimi olan herhangi bir yer, pekâlâ sizin haber merkeziniz olabilir artık. internetin dağıtım/yayın aşamalarında sunduğu imkânlar ise, daha çok yaygın medya için elverişli olmakla birlikte, Tuncel yerel medyanın, gazetelerin hazırlandıktan sonra matbaaya gönderilmesi aşamasında ya da televizyon/radyo yayınının otomasyona bağlanması açısından bilgisayar/internet imkânlarından yararlanabileceğini, bir de ek reklam alma fırsatı edinebileceklerini belirtiyor. Ancak Tuncel bütün bunların, belirli bir maliyeti olduğunu da vurgulayarak, bu noktada, Ümit Atabek gibi, internet'in paylaşımcı/katılımcı potansiyelini öne çıkaran **-BİA** gibi- deneyimlerin önemine dikkat çekiyor.

Üçüncü yazımız, Hakan Kara'nın "**Bilgisayar/İnternet Teknolojisi ve Değişen Gazetecilik**" başlıklı yazısı. Kara'nın yazısının ikili bir amacı var; bir yandan bilgisayar ve internet teknolojisiyle, bunların habercilik ve gazetecilikte nasıl kullanılacağıyla ilgili bilgiler veriyor. Diğer yandan ise; internet ve bilgisayar kullanımının haberciliği nasıl değiştirdiğini ve değiştireceğini anlatıyor. Dolayısıyla Kara'nın metninde, yeni teknolojilerle ilgili temel kavramların yanısıra; bilgisayar ve internetten haberin temel maddesi olan bilginin nasıl toplanılacağı, saklanacağı, dosyalanacağı ya da bu bilgilerden nasıl yararlanılacağına ilişkin açıklama ve örnekleri bulabilirsiniz. İnternet ve bilgisayar kullanımının gazeteciliği ve haberciliği nasıl değiştirdiğine ilişkin olarak, Kara'nın yaklaşımı ise şöyle: *McLuhan*'in dediği gibi, "ileti, iletişim aracının kendisi" ise, bu yeni teknolojiler gazeteciliği de, haberciliği de değiştirecek. Gazetecilik ortadan kalkmayacak ama, belki kâğıda basılı gazetelerin yerini, artık *digital* kâğıt da yapıldığına göre (kâğıdın çıkardığı sesi özlemeyelim diye, hışırtı sesi de eklenmiş!), digital gazeteler alacak. Ayrıca kendi gazetemizi kendimiz yapabileceğiz, ilgilendiğimiz gazetelerin, ilgilendiğimiz haberleri istediğimiz her an gözümüzün önünde olacak, bizim yapacağımız sadece ilgilendiklerimizi belirlemek olacak. Böylelikle geleceğin gazeteciliğinde, haberlerin nasıl sıralanacağına, hangi haberin basılıp hangisinin basılmayacağına ilişkin olarak editörün, habercinin okur üzerindeki "otoritesi" ortadan kalkmış olacak. Gazetecinin görevi, ilgilendiğimiz haberleri gruplandırıp, sınıflandırıp önümüze getirmek, diğerlerini filtrelemek olacak (yani bir bakıma halihazırda yaptıkları iş, şimdi abone/okuyucuya sorularak yapılacak). Peki, bunun hiç kötü bir yanı yok mu? Kara'ya göre var; ortak olarak konuşacağımız konular azalacak. Belki uzmanlaşmış/ayrıntılanmış bilgiler arasında kaybolup, ağaç-

lardan ormanı göremez hale geleceğiz. Bir arada yaşamının zorunlu kıldığı “ortaklık/paylaşma duygusunu” kaybedebileceğiz.

Habercilik nasıl değişecek? Kara'ya göre, öncelikle habere olan ihtiyaç hiç bitmeyecek. Ancak haberin çatılma biçimi değişecek. Nitekim daha şimdiden, “haber yazımı” yerine “enformasyon tasarımı”ndan; yani, “dağınık enformasyon parçalarının okunabilir formatta bir araya getirilmesinden” söz edilmeğe başlanmış durumda. Ancak değişmeyen bir şey var, o da haberin, olabildiğince hızlı, doğru, kapsamlı, kısa ve anlaşılır şekilde sunulması. Dolayısıyla bilgisayar ve internet teknolojisinin asıl katkısı, haberin bu özellikleriyle ve malzeme olarak zenginleştirilmesiyle ilgili bir katkı. Evet, haberinizi geleneksel gazetecilikte olduğu gibi, kısa ve anlaşılır tutmalısınız, ancak bu haberinizi ilgili gördüğünüz her türlü yan bilgiyle zenginleştirmenize engel değil, isteyenin okuyup, istemeyenin okumayacağı (tıklamayacağı) linkler kurarak, bunu sağlayabilirsiniz.

Kara, internet gazeteciliğinin hakıyla yapılmadığı, yani internet gazeteciliğinde henüz, geleneksel gazeteciliğin haber sunumunun sürdürüldüğü görüşünde. “İnternet gazeteciliği geleneksel gazeteciliğin varlığını tehdit eder mi” sorusuna ise, Almanya'dan bir örnekle cevap veriyor. İnternet gazeteciliğinin yaygınlaşması, yakın zamanlarda geleneksel gazetelerde çalışan bir çok gazetecinin işinden olmasına yol açmış. Ancak sanırım bu Türkiye için hemen kapıda bir tehlike değil, daha doğrusu Türkiye'de gazeteciler zaten her an işlerini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıyalar. Ya da Türkiye'de internet gazetele-ri, yakın zamanlarda görüldüğü gibi, geleneksel gazeteciliğin süren popülaritesi karşısında, şimdilik işsiz kalan gazeteciler ya da yaygın medyada yayınlanmayan yazılar için seçenek oluşt-

ruyor. Dahası, *Habertürk* örneğinde olduğu gibi, internet gazetesi olup da, Batıdaki tersine, internet ortamında olmakla yetinmeyip, geleneksel basına (*Habertürk Gazetesi* ile televizyon kanalı olarak) geri dönenler de oluyor.

Son olarak, Hakan Kara da, Ümit Atabek gibi, gazetecilikte internet teknolojisinin ufuk açıcı, gazetecilik pratikleriyle, haberin niteliğini değil, ama sunumunu, çatılma biçimini değiştiren teknik imkânlar sunmakla birlikte, bunların hangi içerikler için kullanılacağına önemli olduğuna dikkat çekiyor. Yani neyin haber olup, neyin haber olamayacağı, “haber değeri”ne ilişkin gelenekselleşmiş kuralların hâlâ daha geçerli olup olmayacağı sorunuyla yüz yüze geliyoruz bir kez daha³. Benim görebildiğim kadarıyla, mevcut yaygın gazetelerin “online” versiyonları haber değeri atfedilen şeylerin sayısını artırmak ve haberleri -arkaplan bilgisi vb. açılardan- zenginleştirmek anlamında hiç de yeni bir şey yapmış sayılmayacak durumdadır (“Bunu onlardan beklemek ne kadar mümkün” diye de sorulabilir aslında!). Buna karşılık, sayıları çok az olmakla birlikte habercilik anlamında alternatif sayabileceğimiz *online* örnekler de var, BİA da bunların arasında. Bu örneklerde “haber değeri”nin geleneksel/statükocu niteliğininin değiştirilip, genişletildiğini, dolayısıyla “haber ne olduğu” konusunda radikal adımlar atıldığı söylenebilir.

Kitapçığımızda yer alan dördüncü yazı Murat Karaduman’ın “**İnternet ve Gazetecilik**” başlıklı sunuş metni. Karaduman, bize önce internetin ve internet gazeteciliğinin kısa bir tarih-

³ “Haber değeri”ne ilişkin olarak klasik/geleneksel gazeteciliğin söyledikleriyle, bu değerlerin statükocu niteliğini, *BİA Habercinin Elkitabı* dizisinin birincisi, *Medya ve Toplum*’da Ayşe İnal’ın, dördüncüsü *Gazetecilik ve Habercilik*’te ise Çiler Dursun imzalı yazılarda ve ilgili Önsözlerde tartışmışık.

çesini veriyor. Bu arada “sanal gazetecilik” de “*online gazetecilik*” de denilen internet gazeteciliğinin 1994 yılında ABD’de başladığını, buna karşılık sadece bir yıl sonra da Türkiye’de ilk örneğiyle karşılaşıldığını öğreniyoruz (Matbaanın ilk ortaya çıkışı ile bu coğrafyaya ulaştığı tarihe kıyasla, bu bir göz açıp kapama zamanı sayılabilir herhalde). Bu arada, internet teknolojisinin gazeteciliğe sağladığı imkânları Karaduman; hız, ve her an ulaşılabilirlik, yazı, ses, görüntünün aynı anda kullanılabilmesi, arşiv imkânı, okurla karşılıklı etkileşime imkân vermesi, haberin *linkler* aracılığıyla ayrıntılandırılması, diğer medyada olmayan farklı haberleri sağlayabilme olarak sıralıyor. Bu arada internet gazeteciliğinde, haber yazımıyla ilgili olarak, internet kullanıcının haber okuma biçimine en uygun haber yazım formatının, haberin en önemli öğelerini ilk iki cümleye sığdıran “ters piramit” modeli olduğunu belirtiyor. Karaduman da, internet gazeteciliğinde, artık istediğini/sectiğini okumakta, hatta belirlemekte özgür hale gelen okur önem kazanırken, hangi haberin yayınlanacağı, hangisinin yayınlanmayacağı konusunda “eşik bekçisi” gibi davranan yazı işleri bölümünün öneminin azaldığı görüşünde.

Karaduman’a göre, internet gazeteciliği hız konusunda, radyoyu geride bırakan televizyondan daha hızlı, haberde ayrıntı isteyenlerin vazgeçemediği yazılı basından daha ayrıntılı haber vermek imkânına sahip. O halde gelecek de onun ve internet, gazetecilik anlayışımız gibi haber anlayışımızı da değiştirecek. Ama acaba hangi yönde? *Radikal İKİ* (22 Haziran 2003)’de *Yıldırım Türker*’in yazısına aldığı bir “okur mektubu”na atfen soralım; kim, yoksulları sadece “baklava çaldıklarında” ya da “bankamatik kulübelerinde sabahlarken donup öldüklerinde” haber olmaktan çıkarıp da, anlatacak?

Son yazımız ise, Nihat Halıcı'nın "**Online Gazetecilik**" başlıklı yazısı. Halıcı, başlıktan da anlaşılabilceği gibi, "İnternet gazeteciliği" yerine, "*online gazetecilik*" demeyi tercih ediyor. Bu arada da konuyla ilgili olarak Kara ile Karaduman'ın anlattıklarını derinleştiriyor. Örneğin internet gazeteciliği yapmak istiyorsak nelere sahip olmalıyız, ya da bu koşullar sağlandıktan sonra, internet gazeteciliğinde, üretim/işletimin; gelir ve reklam elde etme koşullarının neler olduğu konusunda bilgiler ve örnekler veriyor. Örneklerden görüyoruz ki, Ümit Atabek haklı, internet ortamı gibi, internet gazeteciliği de, hızla ücretli hale gelmeye başlıyor. Ancak buna rağmen, Halıcı internet okurunun henüz buna hazır olmadığını söylüyor.

Halıcı da Karaduman gibi, ayrıcalıklarını sıralayarak, online gazeteciliğin kendi içinde dönüştüreceği gibi, diğer medyada akan haberciliği de dönüştüreceğini iddia ediyor. Çünkü eğilim, "mecralar-arası yayıncılık" (*cross-media publishing*) yönünde. Bu da, bir konunun/haberin aynı anda birden fazla medyada (radyoda, televizyonda, internette) değerlendirilmesi demek. Nitekim yine başta ABD olmak üzere farklı medyumları bünyesinde toplayarak tek bir haber merkezinde aynı anda radyo, televizyon ve internet için haber üreten kuruluşlara rastlanmaya başlanmış durumda. Bu bir bakıma yöndeşmenin de sonuçlarından bir tanesi. Halıcı'ya göre, geleceğin medyası bunlar olacak. Aynı anda bütün bu farklı araçlar için haber yapabilecek gazetecilere ihtiyaç duyulacak.

Sonuç olarak *Yeni İletişim Teknolojileri ve Yerel Medya* kitabındaki çalışmalar, sivil amaçlı kullanımının tarihi on küsur yıllık, dolayısıyla henüz üzerinde konuşabilmek için yeni olan internet odaklı, internetin sunduğu "teknik" ve "teknolojik" (bu ayrımla yeniden Atabek'in yazısına gönderme yapıyorum) im-

kânlar konusunda belirli bir iyimserliği paylaşan yazılar, internetin gazeteciliği ve haberciliği ortadan kaldırmayacağını, ancak değiştireceğini savunuyorlar. Geleceği, daha çok *dijitalleşmede*, yöndeşmede, mecralar-arası yayıncılıkta görüyorlar. Yine söylenenlerden örneğin gazeteciliğin/haberciliğin daha hızlı, daha ayrıntılı hale geleceğini anlıyoruz. Ancak örneğin geleneksel/klasik gazeteciliğin en azından bir grup eleştirel araştırmacı tarafından “sorunlu”/“statükocu” bulunarak eleştirilen “neyin haber, neyin haber olmayacağı” ile ilgili kurallarının değişip değişmeyeceğine dair kestirimde bulunamıyoruz¹⁴. Buna karşılık Ümit Atabek’in yazısı ile Hakan Kara’nın yazıları arada internet etrafında yaratılan, aracın teknik imkânlarından gelen halenin büyümesine kapılmış görünseler de (!) internetin ikili (Romalıların tanrılarından biri olan Janus gibi, bir yüzüyle gül(dür)en, diğeriyle ağlayan/ağlatan) dokusuna işaret ederek, erken bir iyimserliğe kapılmamızı engelleyecek belirli bir temkinlilik de taşıyorlar. Ayrıca Ümit Atabek’in yazısı, bize internet kullanımının sahip olduğu alternatif potansiyellerin ancak “politik bir tercih” ile harekete geçirildiğinde özgürleştirici nitelik taşıyabileceğini düşündürüyor, ancak bunu engelleyecek gelişmelerin varlığından da haberlendiriyor. Ben ise bu vesileyle bir kez daha, yeni teknolojilerin kullanımı ile ilgili olarak yapılması gerektiğine inandığım **politik seçim(ler)in**,

¹⁴ Bu konunun daha önce de belirttiğim gibi, *Medya ve Toplum* ile *Gazetecilik ve Habercilik* kitapçıklarında tartıştığımız; haberin “gerçekliği”, “dengeliği” gibi birbirine bağlı diğer konularla da ilgisi var. Haberin gerçekliği ile ilgili tartışmaya yukarıda metin içinde bir parça değinmiş oldum. “Haberin dengeliği” ile ilgili sorunu burada bir defa daha hatırlatayım. Geleneksel gazetecilik, “haberlin dengeliğini” gerçekliğinin/doğruluğunun garantisini olarak görürken bazı noktaları gözlerden saklıyor. Çünkü, dengeliği basitçe “bütün tarafların görüşlerine yer verilmesi” olarak gördüğünüzde, kendilerini ifade etmek şansı verildiğinde bile, “eşitsizlerin” durumu lehlerine çevirebilmek anlamında bir şanslarının olmadığını göz ardı etmiş oluyorsunuz. Bununla ilgili tartışmayı da, yine *Gazetecilik ve Habercilik*teki Önsöz’de bulabilirsiniz.

her zaman etik seçimler de olmaları gerektiğini hatırlatmak istiyorum. Çünkü, nihayetinde İsrail'in "uluslararası terörizmi" önlemek, yani ABD Başkanı George W. Bush'un söylediği "veciz söze" (ya 'bizdensiniz', ya da "onlardan") (!) atfen söylersem, kendilerinden yana olmayan herkesi denetlemek bahanesiyle geliştirdiği Echelon sistemiyle ilgili tercih de "politik bir tercih". Ama etik mi? Hiç değil...

Sevda Alankuş

20 Haziran 2005.